

**Azərbaycan Respublikasının 2016-cı il
üçün dövlət və icmal büdcələrini özündə
birləşdirən**

**“Vətəndaşın büdcə bələdçisi”
kitabı**

Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyi

Bakı - 2016

M ü n d ə r i c a t

	S ə h i f ə
Oxucuya müraciət	2
1. Büdcə nədir və özündə nəyi birləşdirir?	3
2. Azərbaycan Respublikasının büdcə sistemi	4
3. Büdcənin gəlirlərini formalaşdırmaq üçün pul vəsaiti haradan gəlir və hara gedir	6
4. Dövlət və icmal büdcələrin layihəsi necə tərtib olunur, özündə hansı mərhələləri birləşdirir və hansı normativ- hüquqi sənədlərlə tənzimlənir	8
5. 2016-cı il üçün dövlət büdcəsinin zərfi haqqında icmal məlumat	12
6. 2016-cı il üçün icmal büdcəsi haqqında icmal məlumat	45
7. Nəticə	47
8. Anlayışlar və terminlər	48
9. Ədəbiyyat	51
10. Əks-əlaqə	52

Oxucuya müraciət

Hörmətli oxucu!

Siz “Vətəndaşın büdcə bələdçisi” kitabında dövlət və icmal büdcələrin əsas parametrlərini və istiqamətlərini görə bilərsiniz, büdcənin layihəsinin hazırlanması zamanı müvafiq proseslərin həyata keçirilməsi haqqında məlumat tapacaq, gəlir və xərclərin haradan gəlib hara xərclənəcəyi haqqında aydın məlumat əldə edəcəksiniz.

Büdcə ilə bağlı əhalinin məlumatlı olması çox mühüm məsələlərdən biridir. Lakin, büdcə - olduqca mürəkkəb və xüsusi bilik tələb edən bir sənəddir. Həmçinin, büdcənin strukturuna daxil olan bütün məlumatlar ilk anda Sizin üçün maraqlı olmaya bilər. Eyni zamanda, büdcə sistemində daxil olan büdcələrin tərkibi, onun gəlir və xərclərinin, kəsirinin strukturu, gəlirlərin formalaşma mənbələri, xərclərin istifadə istiqamətləri və kəsirin maliyyələşdirmə mənbələri üzrə çoxsaylı məlumatların təhlili xeyli vaxt almış olur. Bu işə, əhalinin vaxt itkisinə səbəb olur, büdcədə olan məlumatların düzgün tərzdə izah edilməsinə şərait yaradır.

Bütövlükdə dövlət büdcəsinin gəlir və xərcləri barədə qısa və anlayışlı məlumatın əldə edilməsi, büdcənin mahiyyəti, onun parametrlərinin tərtibi və icrası prosesi ilə bağlı əhalinin məlumatlandırılması, dövlətin büdcə siyasətinin daha sadə dildə onlara çatdırılması üçün Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyi tərəfindən hazırlanmış “Vətəndaşın büdcə bələdçisi” kitabı Sizin ixtiyarınıza verilir. Ümidvarıq ki, hazırlanmış bu məlumat bazası Sizə büdcə sahəsində bələdçilik edəcək, büdcəni daha asan və aydın başa düşülməsində yardımçı olacaqdır.

Bununla yanaşı qeyd olunmalıdır ki, əhali ilə geniş ictimai müzakirələrin təmin edilməsi, onların bu müzakirələrdə yaxından iştirakının təşkili üçün 2016-cı ilin dövlət və icmal büdcələrinin layihələri üzrə göstəricilər Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə təqdim olunmamışdan əvvəl Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyinin rəsmi internet sahifəsində yerləşdirilmişdir.

1. Bütçə nədir və özündə nəyi birləşdirir?

Bütçə dedikdə biz ilk növbədə Azərbaycan Respublikasının müvafiq dövlət hakimiyyəti və özünüidarəetmə orqanları vasitəsi ilə dövlətə və bələdiyyələrə məxsus vəzifə və funksiyaları yerinə yetirmək üçün lazım olan pul vəsaitinin yığılması və istifadə olunması üçün əsas maliyyə sənədini gözümüzün önünə gətirməliyik.

- Sadə dildə desək bütçə nədir və özündə nəyi birləşdirir?

Bütçə, dövlət idarəetmə sisteminin tərkib hissəsi olmaqla bütün vətəndaşların maraqlarına toxunur.

Dövlət və bələdiyyə işçilərinin, həkim və xəstələrin, valideyn, şagird və tələbələrin, təqaüdüçülərin, aztəminatlı ailələrin və müavinət alanların, sahibkarların, uşaq bağçalarında və körpələr evlərində uşaqların və tərbiyəçilərin, işsiz insanların – bir sözlə ölkə vətəndaşlarının demək olar ki, hamısının bütçə ilə əlaqəsi vardır. Bütçə, həmçinin ölkə iqtisadiyyatının tənzimlənməsində mühüm rol oynamaqla, iqtisadiyyatda sabitliyin yaranmasına xidmət edir.

Bütçə müxtəlif vergilərin, rüsumların və digər ödənişlərin bir mənbədə toplanması və xərclənməsi barədə ölkənin bir il üçün əsas maliyyə sənədidir.

Gəlir vergisi, əlavə dəyər vergisi, aksizlər, mənfəət vergisi və digər vergilər və daxilolmalar üzrə nə qədər məbləğdə vəsait daxil olacaqdır?

Hansı dövlət vəzifələri, tədbirləri maliyyələşdiriləcəkdir? Əhalinin sosial ödəncələrinə, pensiya və müavinətlərinə, elmə, təhsilə, müdafiyyəyə, təhlükəsizliyə, mədəniyyətə, ətraf mühitin mühafizəsinə, kənd təsərrüfatına, infrastruktur və sosial təyinatlı obyektlərin (yol, körpü, su, qaz, kanalizasiya xətlərinin çəkilişinə, metro, məktəb, xəstəxana, idman mərkəzlərinin və s. tikintisi) tikintisinə, ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsinə, sahibkarlığın, ipotekanın inkişafına, şəhər, rayon, qəsəbə və kəndlərin abadlaşdırılmasına və digər zəruri məsələlərin həllinə nə qədər vəsait sərf ediləcəkdir?

- Dövlətin borclanması barədə məlumatdır.

Gəlirlər xərcdən az olduqda kəsir (defisit) yaranır. Bu zaman bütçə xərclərinin sabit ödənilməsi üçün borclanmaya getmək, müvafiq qaydada borc almaq, dövlət əmlakını özəlləşdirməklə əlavə gəlir əldə etmək qaçılmaz olur.

- İqtisadiyyata təsir alətidir.

İqtisadiyyatın müxtəlif sahələrinə yardım kimi yönəldilən xərclər gələcəkdə yeni məhsulların istehsalı hesabına yeni dəyərlərin yaranmasına və bu hesaba əlavə gəlirlərin əldə edilməsinə nail olunur.

İri tutumlu infrastrukturaların, o cümlədən yolların, körpülərin, yeraltı və yerüstü keçidlərin, avtomobil, metro və dəmiyolu yollarının, tunellərin, su, istilik, günəş elektrik stansiyalarının, sosial infrastrukturlardan olan məktəb, uşaq bağçası, xəstəxana, poliklinika, ictimai obyektlərin, mədəniyyət müəssisələrinin tikintisi, ərəzilərin elektrik təchizatı, qazlaşdırılması, sahibkarlara güzəştli kreditlərin verilməsi, ipotekaya, lizinçə dəstək verilməsi kimi işlər ərəzilərdə yeni-yeni istehsal müəssisələrinin yaradılmasına, yeni iş yerlərinin açılmasına, məhsul istehsalının artımına şərait yaradır. Bu da iqtisadiyyatın inkişafına təsir edir.

- İqtisadiyyatın təsirinə məruz qalan alətdir.

İqtisadiyyatda artım müşahidə olunanda, həmin müəssisələrin, əhalinin daha çox gəlir əldə etməsinə səbəb olur. Bunun nəticəsində müəssisələrin, əhalinin bütçəyə ödəyəcəyi vergilərin də həcmi artır.

- Tarixi hesabatdır.

Bütçə keçmişdə dövlətin pulları necə və hara xərcləməsi barədə məlumat verir.

2016-cı il dövlət bütçəsinin gəlirləri 16822,0 milyon manat təşkil edir. Bu vəsaitin 7515,0 milyon manatını bilavasitə əhalinin, qeyri-neft sektorunda fəaliyyət göstərən

müəssisə və təşkilatların (hüquqi şəxslər) büdcəyə ödədikləri vergilər və rüsumlar, 9225,0 milyon manatını neftdən əldə edilən gəlirlər, 82,0 milyon manatını isə sair mənbələrdən daxilolmalar təşkil edir.

Konkret olaraq biz əhalinin, qeyri-neft sektorunda fəaliyyət göstərən müəssisə və təşkilatların dövlət büdcəsinə ödədikləri vergi və rüsumları və büdcəyə daxil olan sair gəlirləri cəmləsək bu məbləğ 7597,0 milyon manat təşkil edəcəkdir. Nəzərə alsaq ki, bu vəsait dövlətin funksiya və vəzifələrinin yerinə yetirilməsinə, əhalinin sosial müdafiəsinin yaxşılaşdırılmasına, bir sözlə dövlətin əhali qarşısında götürdüyü bütün öhdəliklərin maliyyə təminatını ödəmir, onda dövlət neft gəlirlərinin bir hissəsini büdcəyə cəlb edir və müvafiq iqtisadi alətlərin tətbiqi hesabına borclanmaya gedərək vəsait əldə edib büdcə kəsinin örtülməsinə yönəldir (2016-cı il üçün büdcə kəsinin örtülməsi özəlləşdirmədən, daxili və xarici borclanmadan daxilolmalar, xarici qrantlar və 2016-cı ilin 1 yanvar tarixinə dövlət büdcəsinin vahid xəzinə hesabının qalığı hesabına həyata keçiriləcəkdir).

Yuxarıda qeyd olunan bütün gəlirlər və büdcə kəsinin maliyyələşdirməsi mənbələri hesabına 2016-cı il dövlət büdcəsinin xərcləri 18495,0 milyon manat təşkil edir. Dövlət büdcəsinin xərcləri hesabına dövlət əhaliyə müxtəlif formada ödənişlər və xidmətlər həyata keçirir.

Bu ödəniş və xidmətlər əsasən bir neçə istiqamətdə əhaliyə çatdırılır və ölkə iqtisadiyyatına yönəldilir.

- Birbaşa formada, müxtəlif sosial ödənişlər, yəni pensiyalar, aztəminatlı ailələrə müavinətlər, məcburi köçkünlərə ərzaq təminatı üzrə müavinətlər və bu qəbildən olan ödənişlər formasında;

- Dövlət büdcəsindən maliyyələşən təşkilatlarda çalışan işçilərə əmək haqqı və əməyin ödənişi üçün verilən digər ödənişlər formasında;

- İqtisadiyyatın müxtəlif sahələrinə dövlət büdcəsindən subsidiya və subvensiya (sadə dildə desək maliyyə yardımı) şəklində yönəldilən maliyyə vəsaitlərinin müxtəlif formada, o cümlədən sahibkarlara dəstək və ipotekanın tətbiqi formasında əhaliyə çatdırılması;

- Başqa büdcələrə (Naxçıvan Muxtar Respublikasının büdcəsinə və bələdiyyə büdcələrinə əvəzsiz verilən vəsait) verilən dotasiya formasında;

- Digər formada – ehtiyat fondları vasitəsi ilə əvvəlcədən büdcədə nəzərdə tutulmayan dövlət tədbirlərinin, təbii fəlakətlərin nəticələrinin aradan qaldırılması ilə bağlı vəsaitin ayrılması formalarda.

2. Azərbaycan Respublikasının büdcə sistemi

Dövlətin büdcə ilə bağlı funksiya və vasitələrinin yerinə yetirilməsi, müvafiq işlərin dövlət qurumları arasında bölgüsünün tənzimlənməsi üçün ölkə qanunvericiliyi ilə büdcə sistemi təsbit olunmuşdur.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına və "Büdcə sistemi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununa əsasən ölkəmizdə müxtəlif büdcələrin təsnifləşməsi təmin edilmişdir ki, bu da özündə büdcə sistemini birləşdirir.

Azərbaycan Respublikasında büdcə sistemində Azərbaycan Respublikasının dövlət büdcəsi (bundan sonra - dövlət büdcəsi), Naxçıvan Muxtar Respublikasının büdcəsi və yerli büdcələr daxildir.

Büdcə sistemi bu sistemə daxil olan büdcələrin vahid prinsiplər əsasında fəaliyyətinə və onların müstəqilliyinə əsaslanır.

Büdcə sisteminin vahidliyi tənzimləyici mədaxil mənbələrindən istifadə etmək, məqsədli büdcə fondları yaratmaq, maliyyə ehtiyatlarını müxtəlif səviyyəli büdcələr arasında bölüşdürmək vasitəsi ilə büdcələrin qarşılıqlı əlaqəsinə əsaslanır.

Büdcə sisteminin vahidliyi eyni büdcə təsnifatı, büdcə sənədləri və formalarından istifadə olunması, büdcələrin icrasına dair müntəzəm hesabatın və icmal büdcə hesabatın hazırlanması və qanunvericiliklə müəyyən olunmuş qaydada aidiyyəti üzrə təqdim edilməsi müxtəlif mətbuat vasitələri ilə ictimaiyyətə çatdırılması yolu ilə təmin edilir.

Büdcələrin müstəqilliyi mövcud qanunvericiliyə uyğun olaraq mədaxil mənbələrin və vahid büdcə təsnifatı çərçivəsində xərclərin istiqamətlərini müəyyənləşdirmək hüququnun olması ilə təmin edilir.

“Büdcə sistemi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa müvafiq olaraq dövlət büdcəsinin, Naxçıvan Muxtar Respublikasının büdcəsinin (büdcədənəkar əməliyyatlar da daxil olmaqla) və büdcədənəkar dövlət fondlarının gəlir və xərclərini funksional və iqtisadi təsnifata uyğun paraqraflar səviyyəsində əks etdirən maliyyə sənədinə icmal büdcə deyilir.

2016-cı il üzrə icmal büdcənin strukturu

İcmal büdcənin gəlirləri

- Dövlət büdcəsinin gəlirləri
- Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun büdcəsinin gəlirləri
- Dövlət Neft Fondunun büdcəsinin gəlirləri
- Naxçıvan Muxtar Respublikasının büdcəsinin gəlirləri
- Xarici kreditlər hesabına maliyyələşən layihələr üzrə daxilolmalar

İcmal büdcənin xərcləri

- Dövlət büdcəsinin xərcləri
- Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun büdcəsinin xərcləri
- Dövlət Neft Fondunun büdcəsinin xərcləri
- Naxçıvan Muxtar Respublikasının büdcəsinin xərcləri
- Xarici kreditlər hesabına maliyyələşən layihələr üzrə xərclər

İcmal büdcənin kəsiri və onun maliyyələşdirmə mənbələri

- * Daxili və xarici borclanma
- * Özəlləşmədən daxilolmalar
- * Xarici qrantlar
- * Vahid xəzinə hesabının qalığı

Dövlət büdcəsinin strukturu

“Büdcə sistemi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa müvafiq olaraq dövlət büdcəsinin strukturu aşağıdakı kimidir.

3. Büdcənin gəlirlərini formalaşdırmaq üçün pul vəsaiti haradan gəlir və hara gedir?

Təsəvvür edək ki, Azərbaycan ailəsi masa ətrafında əyləşib öz gəlir və xərclərini, yeni ailə büdcələrini hesablayırlar. Bu zaman onlar il ərzində nə qədər pul qazanacaqlarını və bu pulların haradan əldə edə biləcəklərini müzakirə edirlər. Sonra ailə üzvləri ailənin normal yaşayışının təmin edilməsi üçün lazım olan zəruri xərcləri, o cümlədən ərzaq təminatı, kommunal və kommunikasiya (işıq, su, qaz, zibil daşınması və s), nəqliyyat xərcləri üzrə ödənişləri, geyim və ev əşyalarının alınması, istirahət üçün maliyyə təminatı ilə bağlı ödəncələrini və digər xərclərini təmin edə biləcək vəsaitlərin həcmi hesablayırlar. Bütövlükdə bu xərclərin cəmi ailə büdcəsinin xərcləri deməkdir. Xərclər ailənin proqnoz etdiyi gəlirlərdən çox olduqda, artıq ailə xərclərin bir hissəsinin, məsələn nəqliyyata, istirahətə, paltara ödəyəcəkləri xərclərin azaldılması haqqında fikirləşir və ya daha çox işləməli və ya daha yüksək əmək haqqı olan iş yerlərini tapmaq barədə düşünür, bir sözlə onları qane edəcək işləri axtarırlar. Bəzi ailələr qarşılarına qoyduqları məqsədlərə çatmaq üçün çıxış yolunu tələb olunan vəsaitin bir hissəsini dostlarından, qohumlarından borc və ya bankdan kredit götürməkdə görürlər.

Digər halda ailənin gəlirləri onların proqnozlaşdırdığı xərclərindən çox olduqda, onda ailə öz yaşayışını daha dəbdəbəli qurmaq, yeni yeni avtomobil, müasir məişət texnikası və digər bahalı avadanlıq və əşyalar almaq, evlərini müasir dəbə uyğun təmir etdirmək haqqında ümumi razılığa gələrək onları həyata keçirirlər.

Bir qayda olaraq ailə üzvləri, çox hallarda ailənin başında duran ata və ya ana ailə büdcəsinin xərclənməsinə, alınan hər bir şeyin keyfiyyətinə nəzarət edir.

Ümumilikdə götürsək, Azərbaycanın büdcə sistemində daxil olan büdcələrin tərtibi, onun icrası və icrasına nəzarət və hesabatlılıq əsasən ailə büdcəsi ilə üst-üstə düşür.

Beləliklə, büdcə gəlir və xərc hissəsindən ibarətdir. Büdcə gəlirləri xərclərdən artıq olduqda büdcə artıqlığı (profisit), büdcə xərcləri gəlirlərdən artıq olduqda büdcə kəsiri (defisit) yaranır.

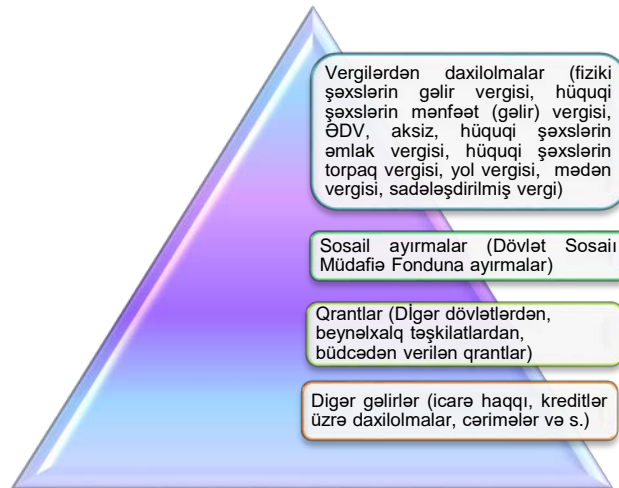
Dövlət büdcəsinin tərtibi zamanı dövlət ilk növbədə öz funksiyalarını həyata keçirmək və qarşıya qoyulan məqsədlərə çatmaq üçün xərclərini, sonra isə öz gəlirlərini hesablayır.

Dövlət öz gəlirlərini və xərclərini tarazlaşdırmaq yolu ilə büdcəsinə formalaşdırır. Yəni onun nəzərdə tutduğu gəlirlər qarşıya qoyulmuş məsələlərin maliyyə təminatına bəs edirsə, onu təsdiq edir. Yox, əgər xərcləri gəlirləri üstələyirsə, onda bir sıra xərcləri ixtisar etməyə, hətta xərclərin müəyyən hissəsini növbəti illərə keçirməyə, bu da bəs etmədikdə xərclərinin gəlirlə örtülməyən hissəsinin, yəni kəsirinin bağlanması üçün maliyyələşdirmə mənbələri axtarmağa məcbur olur.

Büdcə layihələrinin hazırlanması zamanı əsas məsələlərdən biri də gəlir və xərclərin qruplaşdırılması, onların müqayisəsinin təmin edilməsidir. Bu məqsədlə Azərbaycan Respublikasının büdcə sistemində daxil olan büdcələr, habelə büdcədən kənar dövlət fondları üzrə maliyyə əməliyyatlarının daha şəffaf müqayisəsinin təmin edən, büdcə xərclərinin istiqamətlərini özündə əks etdirən, Azərbaycan Respublikasının vahid büdcə təsnifatı¹ hazırlanaraq Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2004-cü il 6 oktyabr tarixli 149 nömrəli qərarı ilə təsdiq olunmuşdur.

Azərbaycan Respublikasının vahid büdcə təsnifatı büdcə gəlirlərinin və xərclərinin funksional, iqtisadi və inzibati təsnifatlarından ibarətdir.

Vahid büdcə təsnifatına əsasən büdcə gəlirləri i) vergilərdən daxilolmalar, ii) sosial ayırmalar, iii) qrantlar, iv) digər gəlirlər bölmələrindən ibarətdir:

Büdcə xərcləri büdcə təsnifatına uyğun olaraq dövlət büdcəsindən, Naxçıvan Muxtar Respublikasının büdcəsindən və yerli büdcələrdən qanunvericiliklə nəzərdə tutulan tələbatı ödəmək üçün ayrılan vəsaitdir.

Həyata keçirilən funksiyalara müvafiq olaraq büdcə xərclərinin qruplaşdırılmasına xərclərin funksional təsnifatı deyilir.

¹ Azərbaycan Respublikası vahid büdcə təsnifatı –

<http://e-qanun.az/print.php?internal=view&target=1&docid=5840&doctype=0>

Xərclərin funksional təsnifatı
Ümumi dövlət xidmətləri
Müdafiə
Məhkəmə hakimiyyəti, hüquq-mühafizə və prokurorluq
Təhsil
Səhiyyə
Sosial müdafiə və sosial təminat
Mədəniyyət, incəsənət, informasiya, bədən tərbiyəsi və digər kateqoriyalara aid edilməyən sahədə fəaliyyət
Mənzil və kommunal təsərrüfatı
Yanacaq və enerji
Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı, balıqçılıq, ovçuluq və ətraf mühitin mühafizəsi
Sənaye, tikinti və faydalı qazıntılar
Nəqliyyat və rabitə
İqtisadi fəaliyyət
Əsas bölmələrə aid edilməyən xidmətlər

Büdcə xərclərinin iqtisadi təsnifatı əvəzsiz və ya qaytarılmamaq şərti ilə büdcələr tərəfindən aparılan ödənişlərdən ibarətdir. Başqa sözlə desək bu ödənişlərin iqtisadi mahiyyətinə görə qruplaşdırılmasıdır.

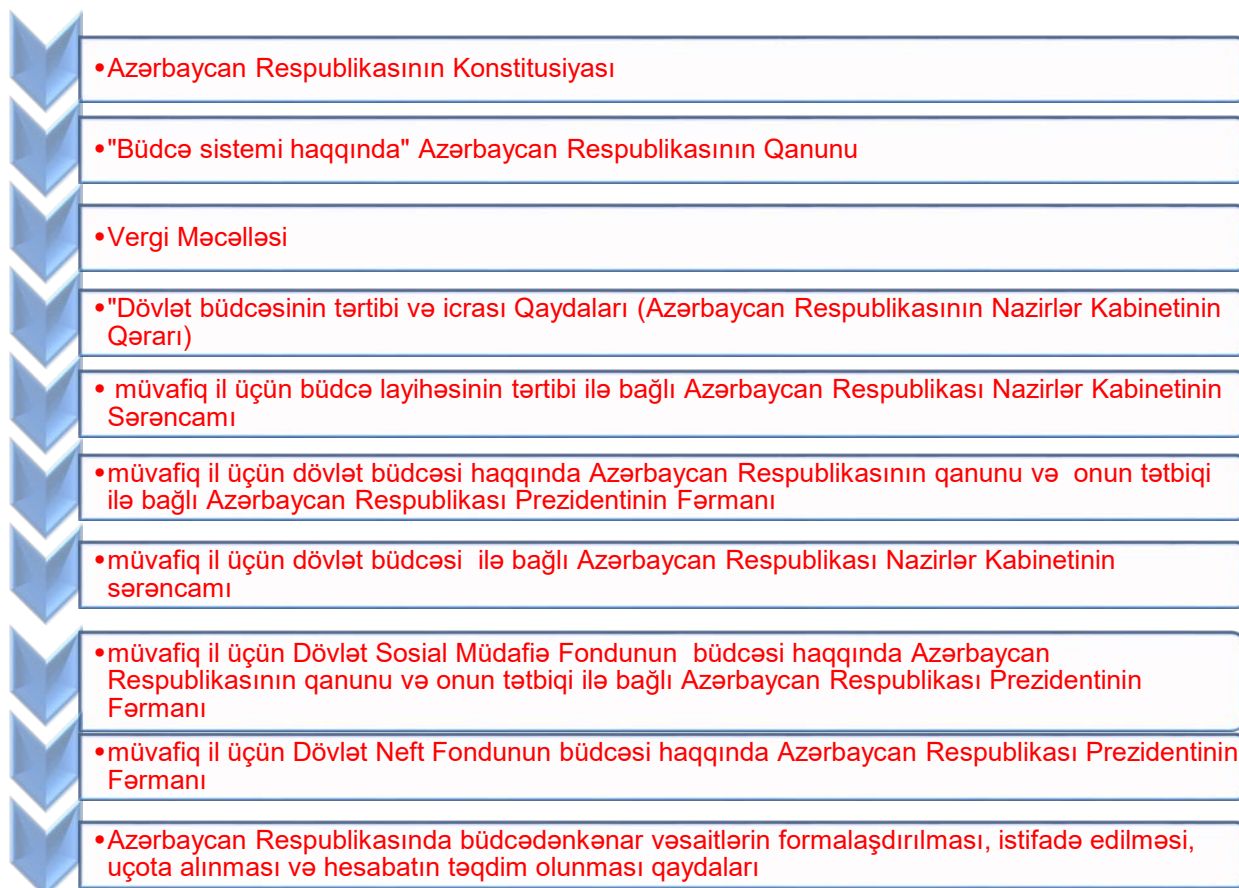
Xərclərin iqtisadi təsnifatı
Əməyin ödənişi
Malların (işlərin və xidmətlərin) satın alınması
Köhnəlmə
Faizlər üzrə ödənişlər
Subsidiyalar və cari transvertlər
Qrantlar və digər ödənişlər
Təqaüdlər və sosial müavinətlər
Digər xərclər
Qeyri-maliyyə aktivlərinin alınması
Maliyyə aktivləri üzrə əməliyyatlar
Öhdəliklər üzrə maliyyə əməliyyatları

İnzibatı təsnifat isə büdcədən maliyyələşən və ya maliyyə yardımı alan təşkilatların adlı siyahısından ibarətdir.

4. Dövlət və icmal büdcələrin layihəsi necə tərtib olunur, özündə hansı mərhələləri birləşdirir və hansı normativ- hüquqi sənədlərlə tənzimlənir.

Məlum olduğu kimi Azərbaycan Respublikasında büdcə prosesi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, "Büdcə sistemi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu, Vergi Məcəlləsi, "Dövlət büdcəsinin tərtibi və icrası qaydaları" və digər normativ-hüquqi aktlar vasitəsi ilə tənzimlənir və onlara uyğun olaraq həyata keçirilir.

Büdcə prosesini tənzimləyən əsas normativ-hüquqi sənədlər

•Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası
•"Büdcə sistemi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu
•Vergi Məcəlləsi
•"Dövlət büdcəsinin tərtibi və icrası Qaydaları (Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin Qərarı)
• müvafiq il üçün büdcə layihəsinin tərtibi ilə bağlı Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Sərəncamı
•müvafiq il üçün dövlət büdcəsi haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunu və onun tətbiqi ilə bağlı Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı
•müvafiq il üçün dövlət büdcəsi ilə bağlı Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin sərəncamı
•müvafiq il üçün Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun büdcəsi haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunu və onun tətbiqi ilə bağlı Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı
•müvafiq il üçün Dövlət Neft Fondunun büdcəsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı
•Azərbaycan Respublikasında büdcədənəkar vəsaitlərin formalaşdırılması, istifadə edilməsi, uçota alınması və hesabatın təqdim olunması qaydaları

Bu normativ aktlar toplusu büdcə prosesinin əsas prinsiplərini, dövlət və icmal büdcələrin tərtibi və icrası prosesində müvafiq icra hakimiyyəti orqanları, büdcənin tərtibi prosesində iştirak edən orqanları², büdcədənəkar dövlət fondları, digər təşkilatlar arasında qarşılıqlı münasibətlərin əsas istiqamətlərini özündə birləşdirir.

Ümumiyyətlə götürdükdə, büdcə prosesi beş mərhələni özündə birləşdirir:

- büdcə layihəsinin tərtibi;
- büdcə layihəsinin təsdiqi;
- büdcənin icrası;
- büdcənin icrasına dair hesabat;
- büdcənin icrasına cari və sonradan nəzarət.

²büdcənin tərtibi prosesində iştirak edən təşkilatlar—mərkəzi və yerli icra hakimiyyəti orqanları və onların struktur bölmələri, büdcə gəlirlərinin icrasını təmin edən orqanlar, dövlət büdcəsindən maliyyələşən və (və ya) maliyyə yardımı alan təşkilatlar, büdcədənəkar dövlət fondları və vergi ödəyiciləri, zərurət yarandıqda, bələdiyyələr

Büdcə prosesinin mərhələləri

Dövlət büdcəsinin layihəsinin tərtibi prosesi “Büdcə sistemi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun 11-ci maddəsinə uyğun olaraq həyata keçirilir.

Hər ilin yanvar ayının 3-cü ongünlüyündə Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin müvafiq qərarı və ya sərəncamı ilə növbəti il və sonrakı üç il üçün dövlət büdcəsinin layihəsinin tərtibi prosesinə başlanılır. Bu sənəddə dövlət büdcəsinin layihəsinin tərtibi prosesində iştirak edən aidiyyəti orqanlara, o cümlədən Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyinə, Azərbaycan Respublikasının İqtisadiyyat Nazirliyinə, Azərbaycan Respublikasının Vergilər Nazirliyinə, Azərbaycan Respublikasının Dövlət Gömrük Komitəsinə, Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsinə, rayon (şəhər) icra hakimiyyəti orqanlarına və digər dövlət orqanlarına müvafiq tapşırıqlar verilir.

Bundan sonra Azərbaycan Respublikasının İqtisadiyyat Nazirliyi ölkənin ortamüddətli iqtisadi və sosial inkişaf proqnozlarını dəqiqləşdirir. Bu proqnozların əsasında Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyi növbəti il və sonrakı üç il üçün dövlət və icmal büdcələrin ilkin ortamüddətli proqnozunu tərtib edir.

Hazırlanmış sənədlər öz səlahiyyətlərinə uyğun olaraq Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyi və Azərbaycan Respublikasının İqtisadiyyat Nazirliyi tərəfindən Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinə təqdim edilir.

Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyi tərəfindən növbəti il üzrə dövlət büdcəsinin layihəsi və sonrakı üç il üçün icmal büdcə göstəricilərinin tərtibinə dair təlimat məktubu hazırlanır və may ayının 1-nə kimi büdcənin tərtibi prosesində iştirak edən təşkilatlara göndərilir. Bu təlimat məktubunda aidiyyəti məlumatlarla yanaşı, təşkilatlar və hər bölmə üzrə xərclərin yuxarı həddinə, cari xərclərə dair təsdiq olunmuş normalara,

formalara, ətraflı büdcə təklifinin Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyinə təqdim edilməsi üçün yardımçı sənədlər daxil olmaqla gəlirlərin və xərclərin təhlilinə (qiymətləndirilməsinə) dair məlumatlar da yer tapır.

Dövlət büdcəsinin gəlirlərinin icrasını təmin edən orqanlar və Azərbaycan Respublikasının dövlət büdcəsindən maliyyələşən və maliyyə yardımı alan təşkilatlar təlimat məktubuna uyğun olaraq hazırlanmış büdcə layihəsini Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyinə təqdim edirlər.

Azərbaycan Respublikasının İqtisadiyyat Nazirliyi tərəfindən cari ilin altı ayının faktiki nəticələri nəzərə alınmaqla növbəti il üzrə və ortamüddətli makroiqtisadi göstəricilər, habelə sosial, iqtisadi və investisiya proqramları dəqiqləşdirilir.

Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyi makroiqtisadi göstəricilərin dəqiqləşdirilmiş proqnozuna və hazırlanmış proqramlara əsasən dövlət büdcəsinin layihəsində gəlirləri və xərcləri yenidən hesablayır. Dəqiqləşdirilmiş göstəricilər dövlət büdcəsindən maliyyələşən və maliyyə yardımı alan təşkilatlarla razılaşdırılır və müvafiq qaydada rəsmiləşdirilir.

Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyi tərəfindən növbəti büdcə ili üzrə dövlət büdcəsinin və icmal büdcənin layihəsi və sonrakı üç il üçün icmal büdcənin göstəriciləri Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinə təqdim edilir.

Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti öz növbəsində növbəti büdcə ili üzrə dövlət büdcəsinin və icmal büdcənin layihəsi sonrakı üç il üçün icmal büdcənin göstəriciləri və "Büdcə sistemi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə müəyyən edilən digər sənədləri Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə təqdim edilir.

Növbəti büdcə ili üzrə dövlət büdcəsi haqqında qanun layihəsi əlavə edilmiş digər sənədlərlə birlikdə (büdcə zərfi) cari ilin oktyabr ayının 15-dən gec olmayaraq Azərbaycan Respublikası Prezidenti tərəfindən Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinin müzakirəsinə təqdim edilir.

Müvafiq büdcə zərfinə daxil olan növbəti il üçün "Dövlət büdcəsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının qanun layihəsi Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə daxil olduğu tarixdən 10 gün ərzində mətbuatda dərc olunmalıdır.

Növbəti büdcə ili üzrə dövlət büdcəsi Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisdə cari ilin dekabr ayının 20-dən gec olmayaraq qanunla təsdiq olunmalıdır.

Təsdiq olunmuş dövlət büdcəsinin göstəriciləri, gəlir və xərclərin bölgüsü Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyi tərəfindən bir ay müddətinə büdcə və büdcədən maliyyə yardımı alan təşkilatlara çatdırılır.

Dövlət büdcəsinin layihəsinin tərtibi və təsdiqi qrafiki (təqvim)

Tədbirin adı	İcraçı	İcra müddəti
Dövlət büdcəsi layihəsinin tərtibinə başlanılması barədə qərarın qəbulu	Nazirlər Kabineti	Yanvar ayının 3-cü on günlüyü
Ortamüddətli iqtisadi və sosial inkişaf proqnozlarının dəqiqləşdirilməsi	İqtisadiyyat Nazirliyi	Fevral ayı
Ortamüddətli dövlət və icmal büdcələrin ilkin proqnozunun tərtibi	Maliyyə Nazirliyi	Mart ayı
Dövlət investisiya proqramının ilkin layihəsinin tərtibi	İqtisadiyyat Nazirliyi	
Dövlət büdcəsinin ilkin layihəsinin (büdcə-vergi siyasətinin əsas istiqamətləri, büdcə	Maliyyə Nazirliyi	Aprel ayının 15-dək

Tədbirin adı	İcraçı	İcra müddəti
təsnifatının bölmələri səviyyəsində gəlir və xərclərin yuxarı həddi, dövlət borcları, prioritet xərclər, növbəti il və sonrakı üç il üçün icmal büdcə proqnozu ilə birlikdə) Nazirlər Kabinetinə təqdimi		
Dövlət investisiya proqramının ilkin layihəsinin Nazirlər Kabinetinə təqdimi	İqtisadiyyat Nazirliyi	Aprel ayının 15-dək
Büdcə layihəsinin tərtibi ilə bağlı təlimat məktubunun təşkilatlara göndərilməsi	Maliyyə Nazirliyi	May ayının 1-dək
Büdcə layihələrinin Maliyyə Nazirliyinə təqdim olunması	Büdcə prosesində iştirak edən təşkilatlar	İyul ayının 1-dək
Büdcə layihələri üzrə Maliyyə Nazirliyində müzakirələr		İyul-avqust ayları
Dövlət büdcəsi layihəsinin Nazirlər Kabinetinə təqdim olunması	Maliyyə Nazirliyi	Sentyabr ayının 15-dək
Dövlət büdcəsi layihəsinin Azərbaycan Respublikası Prezidentinə təqdim olunması	Nazirlər Kabineti	Sentyabr ayının 25-dək
Dövlət büdcəsi layihəsinin Milli Məclisə təqdim olunması	Azərbaycan Respublikasının Prezidenti	Oktyabr ayının 15-dən gec olmayaraq
Dövlət büdcəsi haqqında Qanunun təsdiqi	Milli Məclis	Dekabr ayının 20-dən gec olmayaraq

5. 2016-cı il üçün dövlət büdcəsinin zərfi haqqında icmal məlumat

2016-cı il üçün büdcə zərfi, Azərbaycan Respublikası Prezidenti tərəfindən Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinə təqdim olunan sənədlər toplusudur. Bu zərf aşağıdakı sənədləri özündə birləşdirmişdir:

- “Azərbaycan Respublikasının 2016-cı il dövlət büdcəsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanun layihəsi,
- “Azərbaycan Respublikasının 2016-cı il dövlət büdcəsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanun layihəsinə dair izahat;
- Azərbaycan Respublikasının 2016-cı il və gələn üç il üzrə iqtisadi və sosial inkişaf konsepsiyası və proqnoz göstəriciləri;
- Azərbaycan Respublikasının 2016-cı il üçün büdcə-vergi siyasətinin əsas istiqamətləri;
- Azərbaycan Respublikasının 2016-cı il dövlət büdcəsinin gəlir və xərclərinin funksional, iqtisadi və inzibati təsnifatlarının paraqrafları səviyyəsində layihəsi;
- 2015-ci ilin 1 iyul tarixinə Azərbaycan Respublikasının dövlət borcları və dövlət zəmanəti ilə digər öhdəliklərinə dair məlumat;

- Azərbaycan Respublikasının 2016-cı il icmal büdcəsinin funksional və iqtisadi təsnifatlarına uyğun olaraq paraqraflar səviyyəsində layihəsi;
- 2016-2019-cu illər üçün Dövlət İnvestisiya Proqramının əsas istiqamətləri;
- 2016-2019-cu illər üçün Azərbaycan Respublikasının ərazisi üzrə toplu maliyyə balansı;
- Azərbaycan Respublikasının 2016-cı il dövlət büdcəsi gəlirlərinin və xərclərinin 2014-cü il dövlət büdcəsinin faktiki icrası və 2015-ci il dövlət büdcəsinin gözlənilən nəticələri ilə, habelə gəlirlərin təsnifatı üzrə, xərclərin funksional, iqtisadi və inzibati təsnifatlarının paraqrafları səviyyəsində müqayisəsi;
- Azərbaycan Respublikasının 2015-ci ilin icmal büdcəsinin gözlənilən icrasına dair məlumat;
- Azərbaycan Respublikasının 2014-2015-ci illər üzrə dövlət büdcəsindən maliyyələşən təşkilatların büdcədənkenar əməliyyatlarına dair icmal hesabatı;
- Azərbaycan Respublikasının 2014-cü il dövlət büdcəsi kəsirinin faktiki və 2015-ci il gözlənilən maliyyələşdirmə mənbələri barədə hesabat;
- 2015-ci ilin səkkiz ayında Azərbaycan Respublikasının dövlət büdcəsinin icrasına dair arayış;
- Azərbaycan Respublikasının 2016-cı il və sonrakı üç il üçün dövlət büdcəsinin layihəsi üzrə gəlir və xərclərin funksional təsnifat səviyyəsində göstəriciləri və kəsiri;
- Azərbaycan Respublikasının 2016-cı il və sonrakı üç il üçün icmal büdcəsinin layihəsi;
- “Azərbaycan Respublikasının Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun 2016-cı il büdcəsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanun layihəsi;
- “Azərbaycan Respublikasında 2016-cı il üçün yaşayış minimumu haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanun layihəsi;
- “Azərbaycan Respublikasında 2016-cı il üçün ehtiyac meyarının həddi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanun layihəsi;
- “Dövlət rüsumu haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişikliklər edilməsi barədə” Azərbaycan Respublikasının Qanun layihəsi.

Qeyd olunmalıdır ki, büdcə zərfi ilə birlikdə “Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsində dəyişikliklər edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanun layihəsi də müzakirə olunmuşdur.

5.1. 2015-ci il gözlənilən və 2016-cı il üzrə makroiqtisadi proqnozlar

2015-ci ilin ötən dövrü ərzində dünya iqtisadiyyatındakı qeyri-sabitlik, fond birjalarındakı təlatümlər qlobal iqtisadi artım proqnozuna mənfi təsir göstərən əsas amillərdən olmuşdur.

Qlobal iqtisadi durum hələ də təzadlı olaraq qalmaqdadır. Xam malların qiymətlərinin dünya bazarlarında kəskin enməsi, xam malları ixrac edən ölkələrin, o cümlədən ənənəvi neft ixracatçı ölkələrin gəlirlərinin əhəmiyyətli dərəcədə azalmasına səbəb olmuşdur.

Bu öz növbəsində həmin ölkələrin əksəriyyətində ticarət və tədiyyə balansına mənfi təsir göstərmiş, büdcə kəsinin artımını şərtləndirmiş, milli valyutaların məzənnəsinin ucuzlaşmasını labüd etmişdir.

2015-ci ildə qlobal iqtisadiyyatda real iqtisadi artım proqnozu Beynəlxalq Valyuta Fondu tərəfindən 3,3 faiz proqnozlaşdırılsa da, real olaraq bu artım 3,1 faiz olmuşdur.

2016-cı il üçün qlobal iqtisadiyyatda ümumi daxili məhsulun real artımının 3,4 faiz proqnozlaşdırılmasına baxmayaraq, Avrozona ölkələri üzrə Beynəlxalq Valyuta Fondu daha aşağı artım, yəni 1,7 faiz proqnozlaşdırmışdır.

Qlobal iqtisadi proseslər Azərbaycanın iqtisadi inkişafına da təsirsiz ötüşməmiş, cari ilin ötən dövrü ərzində ölkənin valyuta daxilolmalarının və tədiyyə balansının müsbət saldosunun azalmasına, milli valyutanın qismən dəyərsizləşməsinə, iqtisadi artım sürətinin zəifləməsinə səbəb olmuş, ölkəmizə məxsus "Azəri Layt" markalı neftin orta satış qiyməti ötən illə müqayisədə 46,8 faiz azalaraq 53,7 ABŞ dolları təşkil etmişdir.

2015-ci ilin sonuna ölkə üzrə ümumi daxili məhsulun istehsalı 54,4 milyard manat təşkil etmişdir ki, bu da 1,1 faiz real artım deməkdir.

Qeyd olunan gözlənilərə adekvat olaraq ölkə iqtisadiyyatına kənardan mənfi təsirlərin minimuma endirilməsi istiqamətində – ilk növbədə büdcə-fiskal və manatın məzənnəsi siyasətində bir sıra zəruri tədbirlər görülmüşdür.

Ortamüddətli perspektivdə (2016-2019-cu illər) ölkənin makroiqtisadi göstəricilərinin sabit artımına nail olunması, qeyri-neft sektorunun dayanıqlı inkişafı, maliyyə intizamının gücləndirilməsi və şəffaflığının daha da artırılması qarşıda duran əsas məqsədlərindəndir.

Yuxarıda qeyd olunan amillər nəzərə alınmaqla 2016-cı il dövlət və icmal büdcə layihələrinin tərtibi zamanı İqtisadiyyat Nazirliyinin hazırladığı makroiqtisadi proqnoz göstəriciləri əsas götürülmüşdür.

Büdcə gəlirlərinin hesablanması üçün xam neftin bir barelinin qiyməti 25 ABŞ dolları götürülmüşdür.

2016-cı ildə ölkə iqtisadiyyatına 19,9 milyard manat investisiyanın yönəldiləcəyi proqnozlaşdırılmışdır. Daxili investisiyaların ümumi investisiyalardakı xüsusi çəkisi 34,8 faiz, xarici investisiyaların payı isə 65,2 faiz həddində gözlənilir.

Cəlb edilən investisiyaların 40,3 faizinin qeyri-neft sektoruna yönəldilməsi proqnozlaşdırılır ki, bu da qeyri-neft sektorunun inkişafına xidmət edəcəkdir.

2016-cı ildə dövlət investisiyaları 6,5 milyard manat olmaqla ümumi investisiyaların 32,7 faizini təşkil edəcəkdir.

2016-cı ildə inflyasiyanın 12,1 faiz həcmində olacağı proqnozlaşdırılır.

5.2. 2016-cı il üzrə büdcə-vergi siyasətinin əsas istiqamətləri

2016-cı il üçün büdcə-vergi siyasəti "Büdcə sistemi haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 11.5-ci maddəsinə əsasən Azərbaycan Respublikasının ortamüddətli büdcə və maliyyə siyasətinə, ölkənin iqtisadi və sosial-inkişaf proqnozlarına və müvafiq dövlət proqramlarına uyğun olaraq hazırlanmışdır.

Azərbaycan Respublikasının büdcə-vergi siyasəti ölkənin iqtisadi siyasətinin tərkib hissəsi olmaqla, 2016-cı ildə iqtisadiyyatın dayanıqlığının qorunub saxlanılmasına, sosial prioritetlik gözlənilməklə, ölkədə əhalinin sosial müdafiəsi istiqamətində, o cümlədən

əhalinin yaşayış səviyyəsinin, qaçqın və məcburi köçkünlərin, həssas sosial qrupların sosial müdafiəsinin təmin edilməsinə yönəldilmişdir.

2016-cı ildə və sonrakı üç ildə qeyri-neft gəlirlərinin büdcə gəlirlərində xüsusi çəkisinin artırılması, Dövlət Neft Fondundan dövlət büdcəsinə transfertin tədricən azaldılması, iqtisadiyyatın müxtəlif sahələrinə vergi və gömrük ödənişləri üzrə tətbiq edilən vergi güzəştlərinə yenidən baxılaraq onların məhdudlaşdırılması və yaxud tam ləğv edilməsi, eyni zamanda, iqtisadi işə və ticarətdə, habelə inşaat sektorunda tətbiq edilən vergilərin sadələşdirilməsi, bu hesaba sahibkarlığın fəaliyyətinə əlavə təkan verərək, dövlət büdcəsinə hesablanmış vergilərin yığım faizinin artırılması, dövlət əmlakının özəlləşdirilməsindən dövlət büdcəsinə daxilolmaların artırılması istiqamətində tədbirlərin görülməsi dövlət büdcəsinin gəlirləri üzrə müəyyən edilmiş siyasətin əsas parametrlərindəndir.

Qeyri-münbit xarici mühit şəraitində, həmçinin dövlət və icmal büdcələrin gəlir və xərclərinin azalması fonunda, sosial prioritetliyə üstünlük verilməklə fiskal yığcamlaşdırma siyasətini həyata keçirmək, iqtisadiyyatın dayanıqlılığını təmin etməklə, onun aparıcı sahələrinin modernləşməsini və şaxələnməsini davam etdirmək, dövlət sektorunda xərclərin səmərəliliyini artırmaq, dövlət və icmal büdcələrin cari və əsaslı xərclərinin idarə olunmasını təkmilləşdirmək 2016-2019-cü illərdə qarşıda duran mühüm vəzifələrdəndir.

Növbəti illərdə özəl investisiyaların cəlb edilməsinin daha da fəallaşdırılması hesabına ölkə iqtisadiyyatının bir çox sahələrində dövlət maliyyəsinin iştirakının mərhələlərlə məhdudlaşdırılması istiqamətində işlər davam etdiriləcəkdir.

Dövlət büdcəsində nəzərdə tutulan bütün sosial öhdəliklər, əsas dövlət proqramları, təhsil, səhiyyə, sosial, mədəniyyət layihələri, ölkənin müdafiə qabiliyyətinin və təhlükəsizliyinin təmin edilməsi üçün maliyyə təminatı yaratmaq, pensiya təminatı üzrə maliyyə dayanıqlılığını daha da artırmaq qarşıda duran mühüm vəzifələrdəndir.

Ölkənin ortamüddətli iqtisadi və sosial inkişaf proqnozuna uyğun olaraq, maliyyə siyasətinin həyata keçirilməsi üçün 2016-cı ildə büdcə-vergi siyasəti üzrə aşağıdakı tədbirlərin reallaşdırılması nəzərdə tutulur:

Gəlirlər üzrə:

- ❖ qeyri-neft gəlirlərinin büdcə gəlirlərində xüsusi çəkisinin artırılması;
- ❖ Azərbaycan Respublikasının Dövlət Neft Fondundan dövlət büdcəsinə transfertin tədricən azaldılması;
- ❖ mövcud qanunvericiliyə dəyişikliklər edilməklə sadələşdirilmiş vergi sisteminin təkmilləşdirilməsi və vergi ödəyicilərinə vergi ödənilməsi qaydaları üzrə seçim hüququnun verilməsi;
- ❖ iqtisadiyyatın müxtəlif sahələrinə vergi və gömrük ödənişləri üzrə tətbiq edilən vergi güzəştlərinə yenidən baxılması, onların məhdudlaşdırılması və yaxud ləğv edilməsi;
- ❖ nizamnamə fondunda və yaxud səhmlərində dövlətin payı olan müəssisələrdən həmin paylara görə dövlət büdcəsinə dividendlərin alınması;
- ❖ dövlət büdcəsinə hesablanmış vergilərin daxilolmalarının yığım faizinin artırılması;
- ❖ hesablanmış məcburi dövlət sosial sığorta haqları üzrə yığım faizinin artırılması istiqamətində işlərin davam etdirilməsi;
- ❖ ölkənin şəhər və rayonları üzrə yerli gəlir və xərclərin tarazlaşdırılması üçün mərkəzləşdirilmiş qaydada vergi uçotunda olan ödəyicilərin vergiləri hesabına dotasiyaların azaldılması istiqamətində işlərin davam etdirilməsi;
- ❖ gömrük tarifləri sisteminin daha azpilləli sistemə keçidinin təmin edilməsi üçün işlərin davam etdirilməsi;

- ❖ dövlət əmlakının özəlləşdirilməsindən dövlət büdcəsinə daxilolmaların istiqamətində təsirli tədbirlər görmək;
- ❖ dövlət torpaqlarının icarəyə verilməsindən əldə olunan gəlirlərin büdcəyə daxilolma əmsalının artırılması.

Xərclər üzrə:

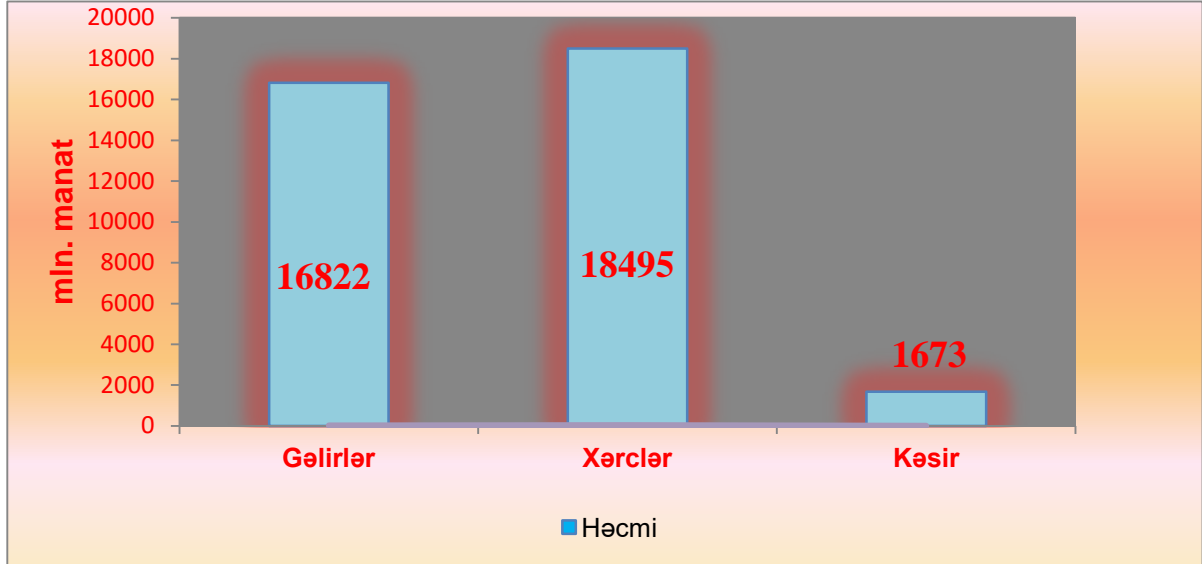
- ❖ Qeyri-münbit xarici mühit şəraitində, həmçinin dövlət və icmal büdcələrin gəlirlərinin və xərclərinin azalması fonunda, fiskal yığcamlaşdırma siyasətini davam etdirmək, dövlət sektorunda xərclərin səmərəliliyinin artırılmasını, dövlət və icmal büdcələrin cari və əsaslı xərclərinin idarə olunmasını təkmilləşdirmək;
- ❖ sosial siyasəti davam etdirməklə, dövlət büdcəsində nəzərdə tutulan bütün sosial öhdəliklər, əsas dövlət proqramları, təhsil, səhiyyə, sosial, mədəniyyət, idman və fiziki infrastruktur layihələri üçün maliyyə təminatı yaratmaq;
- ❖ pensiya təminatı üzrə maliyyə dayanıqlılığının daha da artırılması, sığorta prinsiplərinin gücləndirilməsi və qazanılan pensiya hüquqları ilə məcburi dövlət sosial sığorta haqları arasında balanslaşdırma mexanizminin tətbiqi üçün təsdiq edilmiş Azərbaycan Respublikasında pensiya təminatı sisteminin islahatı Konsepsiyasının həyata keçirilməsi ilə əlaqədar maliyyə təminatı yaratmaq;
- ❖ ölkənin müdafiə qabiliyyətinin və təhlükəsizliyinin təmin edilməsi üçün maliyyə təminatı yaratmaq;
- ❖ əhalinin əsas ərzaq məhsulları ilə özünü təmin etməsinin həlli üçün aqrar sektora dövlət qayğısının artırılmasını, dövlət tərəfindən fermerlərin dəstəklənməsini, kənd təsərrüfatının aparıcı sahələrinin inkişaf etdirilməsini və bu sahələrə subsidiyaların verilməsini davam etdirmək;
- ❖ qeyri-neft sektorunun inkişafında büdcə xərclərinin, habelə zərurət yarandığı halda iri maliyyə tutumlu istehsal layihələrinin birbaşa maliyyələşməsindən istifadə edərək maliyyə təminatı yaratmaq;
- ❖ dövlət borclarının idarə olunmasında səmərəliliyi daha da artırmaq, dövlət zəmanəti ilə kredit alan təşkilatların maliyyə fəaliyyətinə nəzarəti gücləndirmək, kreditlərə xidmət xərclərinin həmin təşkilatların vəsaitləri hesabına həyata keçirilməsi işini davam etdirmək;
- ❖ dövlət proqram və tədbirlərinin ortamüddətli büdcə xərcləri ilə uzlaşdırılmasını, dövlət büdcəsinin vəsaiti hesabına həyata keçirilməsi nəzərdə tutulmuş yeni dövlət proqramlarının və tədbirlərinin maliyyələşdirilməsini təmin etmək;
- ❖ ölkədə infrastruktur layihələrinin həyata keçirilməsi üçün beynəlxalq maliyyə təşkilatları ilə müştərək maliyyələşdirilməni davam etdirmək;
- ❖ ölkə iqtisadiyyatının bir çox sahələrində dövlət maliyyəsinin iştirakının mərhələlərlə məhdudlaşdıraraq, özəl investisiyaların cəlb edilməsinin daha da fəallaşdırılması istiqamətində işləri davam etdirmək;
- ❖ təhsil, səhiyyə, sosial sığorta və sosial yardım sistemində, idman və mədəniyyət sahələrində islahatları davam etdirmək, onların prioritet inkişaf istiqamətlərinə diqqəti artırmaq.

Kəsir üzrə:

- ❖ dövlət büdcəsi kəsinin idarə olunan səviyyədə saxlanılmasına nail olmaq.

5.3. 2016-cı il üzrə dövlət büdcəsinin göstəriciləri

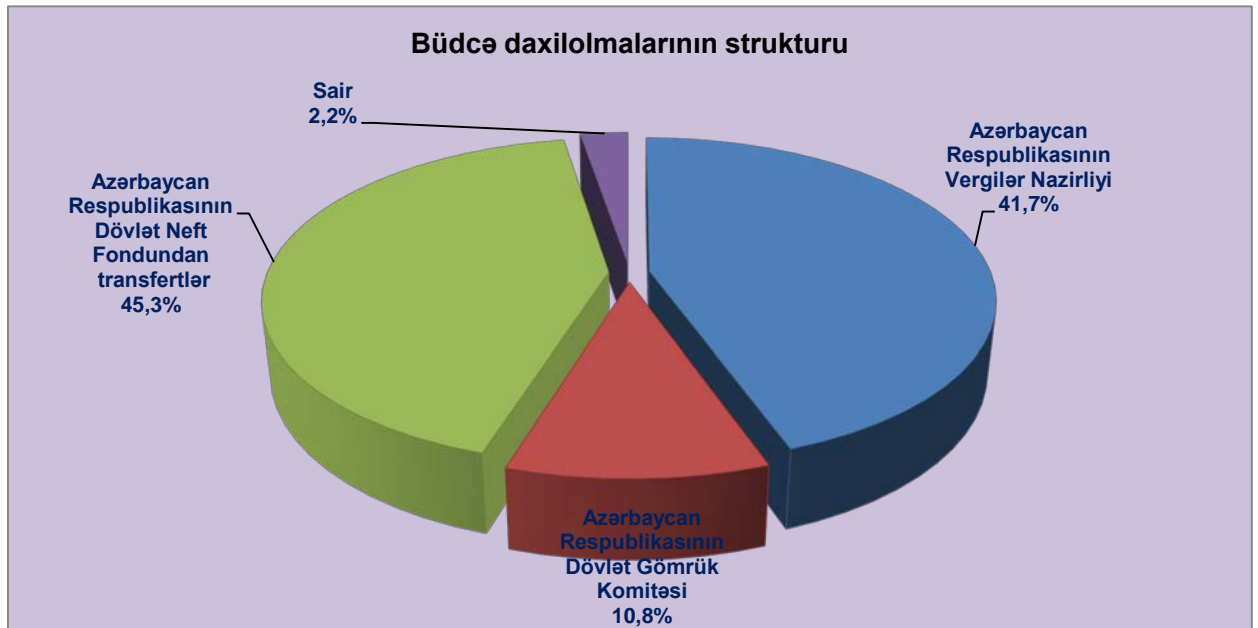
Azərbaycan Respublikasının 2016-cı il dövlət büdcəsinin gəlirləri 16822,0 milyon manat, xərcləri 18495,0 milyon manat, kəsiri 1673,0 milyon manat məbləğində təsdiq olunmuşdur.

5.4. 2016-cı il üzrə dövlət büdcəsinin gəlirləri

2016-cı ildə dövlət büdcəsi gəlirləri 16822,0 milyon manat proqnozlaşdırılır.

2016-cı il üzrə qeyri-neft gəlirlərinin dövlət büdcəsində xüsusi çəkisi 45,2 faiz olmaqla 7597,0 manat proqnozlaşdırılmışdır ki, bu da 2015-ci ilin proqnozundan 10,5 faiz-bəndi, 2014-cü ilin faktiki göstəricilərindən isə 11,2 faiz-bəndi çoxdur.

Vergilər Nazirliyi üzrə 7010,0 milyon manat vəsaitin yığılması nəzərdə tutulur.

Həmin məbləğin 5400,0 milyon manatı və yaxud 77,0 faizi qeyri-neft sektorunun payına düşəcəkdir ki, bu da 2015-ci ilin proqnozu ilə müqayisədə 4,1 faiz-bənd çoxdur. Neft sektorundan 1610,0 milyon manat vəsaitin daxil olacağı nəzərdə tutulur ki, bu da 2015-ci ilin proqnozu ilə müqayisədə 180,0 milyon manat və yaxud 10,1 faiz azdır.

Dövlət Gömrük Komitəsinin xətti ilə toplanacaq vergi və rüsumlar üzrə daxilolmanın 1810,0 milyon manat olacağı nəzərdə tutulur.

2016-cı il ərzində Dövlət Neft Fondundan dövlət büdcəsinə transfertin məbləğinin 7615,0 milyon manat olacağı proqnozlaşdırılır.

Büdcə təşkilatlarının ödənişli xidmətlərindən 305,0 milyon manat, digər mənbələrdən isə 82,0 milyon manat vəsaitin dövlət büdcəsinə daxil olması nəzərdə tutulur.

Bəzi tədiyyə növləri üzrə gəlirlər və onların 2016-cı il dövlət büdcəsinin ümumi gəlirlərində xüsusi çəkisi

Cari ildə Vergi Məcəlləsinə və Dövlət rüsumu haqqında qanununa dəyişikliklərin edilməsi ilə bağlı qanun layihələrinin qəbul edilməsi ölkədə sadələşdirilmiş verginin təkmilləşdirilməsinə, iqtisadiyyatın qeyri-neft sektorunun daha da inkişaf etdirilməsinə, tikinti, ictimai iaşə və ticarət sahələrində fəaliyyət göstərən vergi ödəyicilərinə vergi ödənilməsi qaydaları üzrə seçim hüququnun sərbəstləşdirilməsinə, vergi inzibatçılığının xeyli sadələşdirilməsinə və bu sahədə şəffaflığın təmin edilməsinə, dövlət rüsumunun alışınyə həyata keçirən təşkilatların maddi-texniki təminatının yaxşılaşdırılmasına və orada çalışan işçilərin sosial müdafiəsinin gücləndirilməsinə əlavə stimulyaradacaqdır.

5.5. 2016-cı il üzrə dövlət büdcəsinin xərcləri

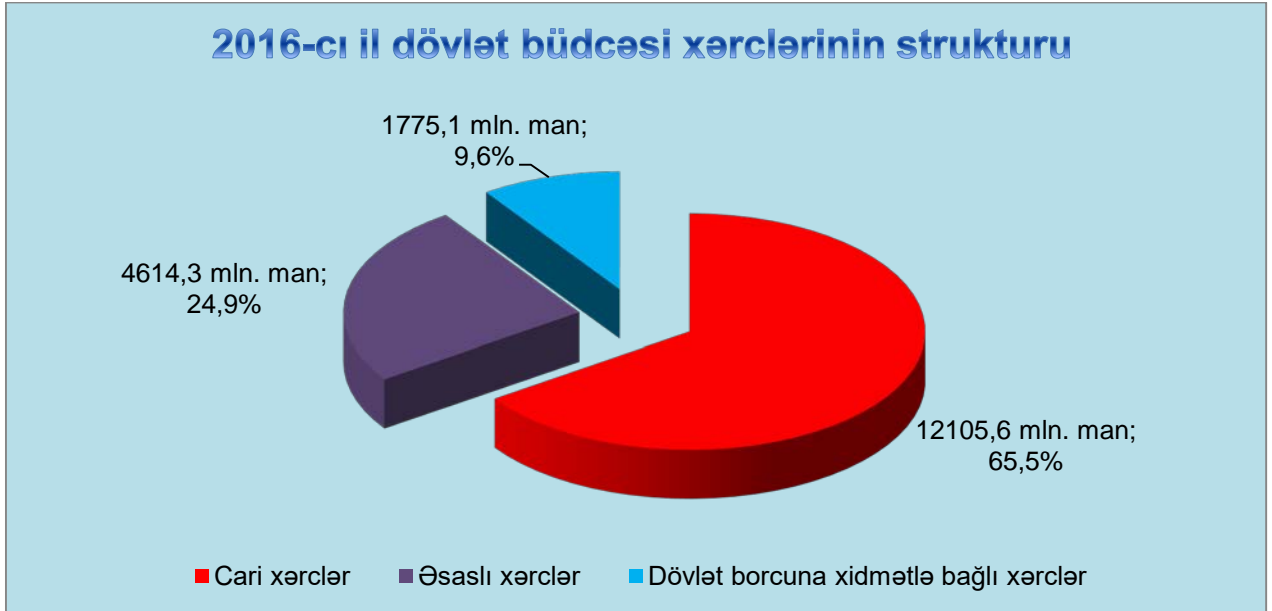
2016-cı il dövlət büdcəsinin xərcləri 18495,0 milyon manat proqnozlaşdırılır.

2016-cı il dövlət büdcəsinin xərclərinin strukturuna daxil olan cari xərclərə 12105,6 milyon manat və ya ümumi xərclərin 65,5 faizi, əsaslı xərclərə 4614,3 milyon manat və

ya ümumi xərclərin 24,9 faizi həcmində, dövlət borcuna xidmətlə bağlı xərclərə isə 1775,1 milyon manat və ya ümumi xərclərin 9,6 faizi həcmində vəsait yönəldiləcəkdir.

Dövlət büdcəsi xərclərinin, əsasən də dövlət əsaslı vəsait qoyuluşu və digər əsaslı xərclərin azalması, öz növbəsində dövlət büdcəsi xərclərinin strukturunda müvafiq dəyişikliyin edilməsini şərtləndirmişdir.

Belə ki, 2016-cı ilin dövlət büdcəsi xərclərinin tərkibində keçən illə müqayisədə cari xərclərin xüsusi çəkisi 10,5 faiz, dövlət borcuna xidmətlə bağlı xərclərin xüsusi çəkisi 1,3 dəfə artmış, əsaslı xərclərin xüsusi çəkisi isə 50,7 faiz azalmışdır.

İqtisadi təsnifata uyğun olaraq 2016-cı il üçün dövlət büdcəsi xərclərindən əməyin ödənişinə 3832,9 milyon manat, malların (işlərin və xidmətlərin) satın alınmasına 3177,9 milyon manat, faizlər üzrə ödənişlərə 376,9 milyon manat, subsidiyalar və cari transfertlər 831,3 milyon manat, qrantlar və digər ödənişlərə 202,9 milyon manat, təqaüd və sosial müavinətlərə 2038,6 milyon manat, digər xərclərə (icarə və maddəli xidmətlər, mənzil fondunun, müxtəlif təyinatlı obyektlərin və yolların əsaslı təmiri, bank xərcləri, ehtiyat fondları, sair müxtəlif xərclər) 2763,6 milyon manat, qeyri-maliyyə aktivlərinin alınmasına (əsas vəsaitlərin alınması və tikilməsi, dövlət əsaslı vəsait qoyuluşu) 3770,8 milyon manat, maliyyə aktivləri üzrə əməliyyatlara 106,6 milyon manat və öhdəliklər üzrə maliyyə əməliyyatlarına 1393,5 milyon manat vəsait ayrılmışdır.

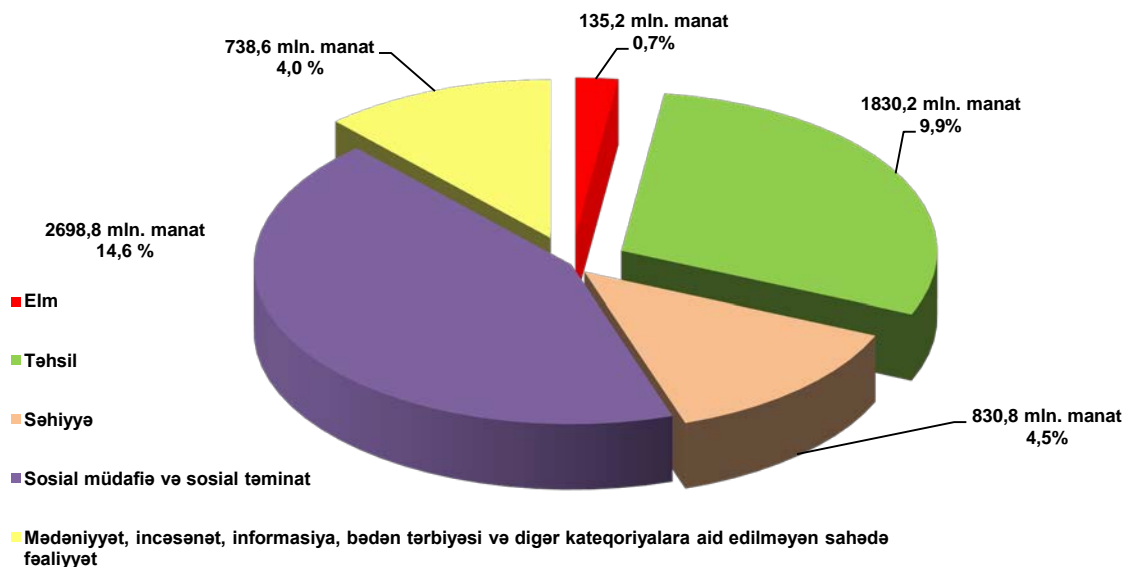
2016-cı il üçün dövlət büdcəsinin xərclərində sosialyönlü xərclərin xüsusi çəkisi 38,7 faiz səviyyəsində olacaqdır ki, bu da 2015-ci illə müqayisədə 11,1 faiz-bənd çoxdur. Manat ifadəsində bu xərclər 2015-ci illə müqayisədə 1331,9 milyon manat və yaxud 22,9 faiz artaraq 7157,9 milyon manat təşkil edəcəkdir (büdcə xərclərinin iqtisadi təsnifatına uyğun olaraq əməyin ödənişi, pensiya və müavinətlər, dərman, sarğı ləvazimatları və materiallarının, ərzaq məhsullarının alınması üzrə xərclərin cəmi).

**Funksional istiqamətlərə uyğun olaraq 2016-cı il dövlət büdcəsinin xərcləri
(mln. manatla)**

		2014-cü il icra	2015-ci il proqnoz	2016-cı il proqnoz	2016-cı ilin proqnozunun 2015-ci il proqnozu ilə müqayisəsi		2016-cı ilin proqnozunun 2014-ci il icrası ilə müqayisəsi	
					fərq (+;-)	faiz	fərq (+;-)	faiz
	Xərclər cəmi	18 709,0	21 100,0	18 495,0	-2 605,0	-12,3	- 214,0	- 1,1
1	Ümumi dövlət xidmətləri	1 425,5	2 047,0	3 063,7	1016,7	49,7	1638,2	2,2 dəfə
1.1	Elm xərcləri	124,2	150,5	135,2	-15,3	-10,1	11,0	8,9
1.2	Dövlətin daxili və xarici borclarının ödənilməsi ilə bağlı xərclər	378,9	776,2	1 775,1	998,9	2,3 dəfə	1 396,2	4,7 dəfə
2	Müdafiə	1 516,1	1 778,5	2 228,8	450,3	25,3	712,7	47,0
3	Məhkəmə hakimiyyəti, hüquq-mühafizə və prokurorluq	1 103,5	1 227,1	1 208,2	-18,9	-1,5	104,6	9,5
4	Təhsil	1 553,9	1 711,2	1 830,2	119,0	7,0	276,3	17,8
5	Səhiyyə	665,3	777,7	830,8	53,1	6,8	165,5	24,9
6	Sosial müdafiə və sosial təminat	1 971,2	2 040,5	2 698,8	658,2	32,3	727,6	36,9
7	Mədəniyyət, incəsənət, informasiya, bədən tərbiyəsi və digər kateqoriyalara aid edilməyən sahədə fəaliyyət	294,0	348,3	738,6	390,3	2,1 dəfə	444,6	2,5 dəfə
8	Mənzil və kommunal təsərrüfatı	417,1	443,8	447,8	4,0	0,9	3,1	7,4
9	Yanacaq və enerji xərcləri	2,1	7,6	5,8	-1,8	-23,7	3,7	2,8 dəfə
10	Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı, balıqçılıq, ovçuluq və	504,8	596,2	684,5	88,3	14,8	179,7	35,6

	ətraf mühitin mühafizəsi							
11	Sənaye və tikinti xərcləri	6 278,5	6 951,6	3 024,6	-3 927,0	-56,5	-3 253,9	-51,8
11.1	Dövlət əsaslı vəsait qoyuluşu	6 256,7	6 930,0	3 000,0	-3 930,0	-56,7	-3 256,7	-52,1
11.2	Digər xərclər	21,8	21,6	24,6	3,0	13,9	2,8	12,8
12	Nəqliyyat və rabitə	88,2	128,3	129,9	1,6	1,3	41,7	47,3
13	İqtisadi fəaliyyətlə bağlı sair xərclər	308,0	345,3	360,0	14,7	4,3	52,0	16,9
14	Əsas bölmələrə aid edilməyən xidmətlər	2 580,8	2 696,9	1 243,1	-1 453,8	-53,9	-1 337,6	-51,8

2016-cı il dövlət büdcəsində elm, təhsil, səhiyyə, sosial müdafiə və sosial təminat, mədəniyyət, incəsənət, informasiya, bədən tərbiyəsi və digər kateqoriyalara aid edilməyən xərclər üçün 6233,6 mln. manat vəsait nəzərdə tutulmuşdur ki, bu da 2015-ci illə müqayisədə 1205,5 mln. manat və ya 24,0 faiz çoxdur.

Bütövlükdə həmin sahələr üzrə nəzərdə tutulmuş xərclərin dövlət büdcəsi xərclərinin tərkibində xüsusi çəkisi 33,7 faiz təşkil edəcəkdir ki, bu da əvvəlki illə müqayisədə 9,9 faiz-bənd çoxdur.

2016-cı il dövlət büdcəsində elm, təhsil, səhiyyə, sosial müdafiə və sosial təminat, mədəniyyət, incəsənət, informasiya, bədən tərbiyəsi və digər kateqoriyalara aid edilməyən sahədə fəaliyyət xərcləri üzrə məqsədli dövlət proqramlarının və tədbirlərin

maliyyə təminatı üçün 1841,2 mln. manat vəsait nəzərdə tutulmuşdur ki, bu da 2015-ci ilə müqayisədə 1034,9 mln. manat və ya 2,3 dəfə çoxdur.

5.5.1. Ümumi dövlət xidmətləri

“Azərbaycan Respublikasının 2016-cı il dövlət büdcəsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa müvafiq olaraq növbəti ildə Ümumi dövlət xidmətlərinə 3063,7 milyon manat vəsait ayrılacaqdır ki, bu da dövlət büdcəsi xərclərinin 16,6 faizi deməkdir.

Ümumi dövlət xidmətləri bölməsi üzrə xərclərin istifadə istiqamətləri aşağıdakı kimidir.

	Məbləğ, milyon manatla	Dövlət büdcəsində xüsusi çəkisi, faizlə
Ümumi dövlət xidmətləri	3 063,7	16,6
o cümlədən:		
qanunvericilik və icra hakimiyyəti, yerli özünüidarəetmə orqanlarının saxlanması	569,6	3,1
beynəlxalq fəaliyyət və beynəlxalq təşkilatlara üzvlük haqqı	280,0	1,5
elm	135,2	0,8
başqa kateqoriyalara aid edilməyən ümumi dövlət xidməti (ölkədə müxtəlif seçkilərin, referendumların keçirilməsi, dairə və məntəqə seçki komissiyalarının saxlanması, seçici siyahılarının dəqiqləşdirilməsi, sttistikada sistemində islahatların aparılması və s.)	16,2	0,1
dövlət borcuna və öhdəliklərinə xidmət edilməsi ilə bağlı xərclər	1 775,1	9,6
yerli (bələdiyyə) büdcələrə verilən dotasiya	5,2	
Naxçıvan Muxtar Respublikasının büdcəsinə verilən dotasiya	282,4	1,5

Ümumi dövlət xidmətləri bölməsinin xərclərinin istiqamətləri haqqında məlumat “Azərbaycan Respublikasının 2016-cı il dövlət büdcəsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda öz əksini tapmışdır.

Bu bölməyə aid olan “Qanunvericilik və icra hakimiyyəti, yerli özünüidarəetmə orqanlarının saxlanması” köməkçi bölmədən Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Administrasiyasının, Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinin, Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin, nazirliklərin, dövlət komitələrinin, komissiyalarının, agentliklərin və digər dövlət hakimiyyəti orqanlarının saxlanması xərcləri maliyyələşdirilir.

Beynəlxalq fəaliyyət və beynəlxalq təşkilatlara üzvlük haqqı xərcləri özündə Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq fəaliyyəti ilə bağlı xərcləri, o cümlədən Azərbaycan Respublikasının xaricdə fəaliyyət göstərən 72 diplomatik nümayəndəliklərinin və konsulluqlarının saxlanması, Azərbaycan Respublikasının üzv

olduğu beynəlxalq maliyyə-kredit təşkilatlarının (Asiya İnkişaf Bankı, Qara Dəniz Ticarət və İnkişaf Bankı, Dünya Bankı qrupu, İslam İnkişaf Bankı) səhm kapitalında iştirakı ilə bağlı xərcləri, beynəlxalq ictimai-siyasi təşkilatlara üzvlük haqqı, ianə və digər ödənişləri birləşdirir.

Elm xərclərindən yeni biliklər əldə edilməklə Azərbaycanın iqtisadi, sosial və mənəvi inkişafına xidmət edilməsi ilə bağlı elmi təşkilatlar tərəfindən həyata keçirilən işlərin ödənilməsi, elmi orqanların saxlanması həyata keçirilir.

2016-cı il dövlət büdcəsinin elm xərclərindən Azərbaycan Respublikası Prezidentinin "Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə kütləvi nəşrlərin həyata keçirilməsi haqqında" Sərəncamının icrası olaraq Azərbaycan dilində əvvəllər kiril qrafikasında çap olunmuş əsərlərin latın qrafikası ilə yenidən nəşrinə, elmi-tədqiqat layihələrinin həyata keçirilməsinə, elmi-tədqiqat işlərinin aparılmasına, Milli Elmlər Akademiyasının elmi-tədqiqat institutlarına müasir tələblərə cavab verən laboratoriya avadanlıqlarının alınmasına və digər tədbirlərin həyata keçirilməsinə vəsait nəzərdə tutulmuşdur.

Azərbaycan Respublikasında elmi təşkilatlar, təhsil müəssisələri, digər müvafiq qurumlar və fiziki şəxslər tərəfindən təqdim olunmuş təbiət, texniki, humanitar və ictimai

elmlər sahəsində dövlət və cəmiyyət üçün əhəmiyyət kəsb edən fundamental, tətbiqi və axtarış-innovasiya xarakterli elmi tədqiqat proqramları və layihələrini və digər elmi tədbirləri qrant şəklində ünvanlı maliyyələşdirmək, alimlərin elmi fəaliyyətini stimullaşdırmaq və onlara azad yaradıcılıq imkanı yaratmaq, habelə elm müəssisələrinin fəaliyyətinin təkmilləşməsinə nəzərdə tutulan və inkişafını dəstəkləyən tədbirləri həyata keçirmək yolu ilə Azərbaycanda elmi-texniki

potensialı qorumaq və inkişaf etdirmək, iqtisadiyyatın inkişafında bu potensialdan səmərəli istifadə etmək, mühüm sosial problemlərin həllində elm və texnikanın rolunu yüksəltmək və dövlətin elmi informasiya və innovasiya ehtiyatlarını artırmaq məqsədi ilə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Elmin İnkişafı Fonduna 2016-cı ildə 7,5 milyon manat vəsait nəzərdə tutulmuşdur.

Ölkənin inkişafının müxtəlif istiqamətləri, o cümlədən geosiyasət, təhlükəsizlik, dövlət quruculuğu, regionların inkişafı, mövcud problemlərin həlli və digər mühüm sahələr üzrə elmi araşdırmaların nəticələrini və proqnoz-analitik xarakterli məlumatları hazırlamaq məqsədi ilə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Strateji Araşdırmalar Mərkəzi üçün 2016-cı il dövlət büdcəsində 2,1 milyon manat vəsait nəzərdə tutulmuşdur.

Elm xərclərindən Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası, "Azərbaycan Milli Ensiklopediyası" Elmi Mərkəzi, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Strateji Araşdırmalar Mərkəzi, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Elmin İnkişafı Fondu və Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin tabeliyində olan elmi-tədqiqat müəssisələri və tədbirlər maliyyələşdirilir.

Dövlət büdcəsindən maliyyələşən elm müəssisələrində çalışanların aylıq vəzifə maaşlarının artırılması üçün dövlət büdcəsində müvafiq məbləğdə vəsait nəzərdə tutulmuşdur.

2016-cı ildə Ümumi dövlət xidməti xərclərindən Naxçıvan Muxtar Respublikasına xərclərinin tənzimlənməsi üçün 282,4 milyon manat dotasiya nəzərdə tutulmuşdur.

Yerli özünüidarəetmə orqanlarının – bələdiyyələrin fəaliyyət göstərmələri üçün 2016-cı il dövlət büdcəsindən 5,2 milyon manat məbləğində maliyyə yardımı ayrılacaqdır.

5.5.2. Müdafiə xərcləri

Vahid büdcə təsnifatına əsasən “Müdafiə” bölməsi “Müdafiə qüvvələri”, “Milli təhlükəsizlik”, “Müdafiə və təhlükəsizlik sahəsində tətbiqi tədqiqatlar” və “Digər kateqoriyalara aid edilməyənlər” köməkçi bölmələrindən ibarətdir.

Azərbaycanın 20 faiz ərazisinin işğal altında olduğu bir zaman ən əsas məsələlərdən biri ordunun gücləndirilməsi və onun dünya standartlarının tələbləri səviyyəsində təchizatının təşkilidir. Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinin və müdafiə qabiliyyətinin gücləndirilməsi və maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi üçün müdafiə xərclərinə 2016-cı il dövlət büdcəsi xərclərinin 12,1 faizi həcmində vəsait nəzərdə tutulmuşdur.

Bu sahələrə ayrılan vəsait ölkənin müdafiə qabiliyyətinin yüksəldilməsinə, dövlətin müdafiə və təhlükəsizlik tədbirlərinin həyata keçirilməsinə, dövlət sərhədinin mühafizəsinə, kəşfiyyat, əks-kəşfiyyat fəaliyyəti, dövlət sirrinin mühafizəsi, hərbi qulluqçuların sosial-hüquqi müdafiəsinə, ordunun maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsinə, hərbi-sənaye potensialının inkişaf etdirilməsinə və digər məqsədlərə yönəldiləcəkdir.

Müdafiə xərcləri bölməsindən Müdafiə Nazirliyi, Milli Təhlükəsizlik Nazirliyi, Müdafiə Sənayesi Nazirliyi və Dövlət Sərhəd Xidməti maliyyələşdirilir.

5.5.3. Məhkəmə hakimiyyəti, hüquq-mühafizə və prokurorluq

2016-cı ildə Məhkəmə hakimiyyəti, hüquq-mühafizə və prokurorluq xərclərinə dövlət büdcəsi xərclərinin 6,5 faizi həcmində vəsait ayrılması nəzərdə tutulur.

Bölmənin xərclərindən məhkəmə, prokurorluq, hüquq-mühafizə orqanlarının saxlanması və onların fəaliyyətinin təşkili ilə bağlı xərclər aid edilir.

2016-cı il dövlət büdcəsindən Məhkəmə hakimiyyəti, hüquq-mühafizə və prokurorluq bölməsi üzrə ayrılacaq vəsait əsasən məhkəmə sistemində islahatların

aparılması, məhkəmə və prokurorluq orqanlarının saxlanması, ictimai qaydanın və ictimai təhlükəsizliyin təmin edilməsi, cinayətlərin aşkarlanması, qabaqlanması, qarşısının alınması və açılması, fəvqəladə halların qarşısının alınması və nəticələrinin aradan qaldırılması, dövlət material ehtiyatları fondlarının yaradılması, qanuni qüvvə almış məhkəmə qərarlarına müvafiq olaraq vətəndaşların, mülkiyyət formasından asılı olmayaraq idarələrin, müəssisələrin, təşkilatların pozulmuş hüquqlarının bərpa edilməsi, məhkumlara təyin edilmiş cəzanın çəkilməsini təmin edilməsi və bu kimi digər sahələrdə həyata keçirilən fəaliyyətlərin maliyyələşdirilməsinə yönəldiləcəkdir.

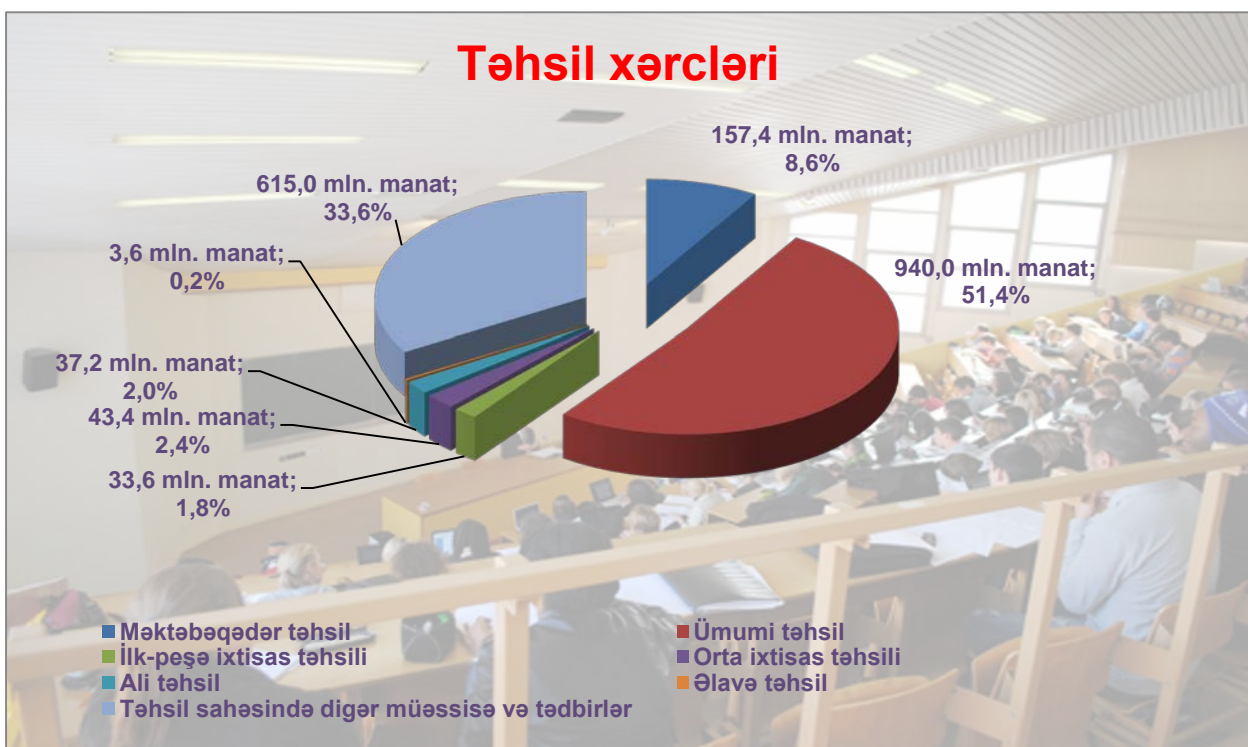
Bölmənin xərclərindən Konstitusiya Məhkəməsi, Ali Məhkəmə, apellyasiya məhkəmələri, şəhər və rayon məhkəmələri, Daxili İşlər Nazirliyi, Ədliyyə Nazirliyi, Fəvqəladə Hallar Nazirliyi, Dövlət Gömrük Komitəsi, Xüsusi Dövlət Mühafizə Xidməti, Dövlət Miqrasiya Xidməti, Nazirlər Kabineti yanında Dövlət Feldyeger Xidməti, Daxili İşlər Nazirliyinin Daxili Qoşunlarının Baş İdarəsi, Ədliyyə Nazirliyinin Penitensiar Xidməti, Baş Prokurorluq, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət Sirrinin Mühafizəsi üzrə İdarələrarası Komissiyanın işçi qrupu, Əsir və İtkin Düşmüş, Girov Götürülmüş Vətəndaşlarla əlaqədar Dövlət Komissiyasının işçi qrupu və digər orqanlar maliyyələşdirilir.

5.5.4. Təhsil xərcləri

2016-cı ildə təhsil xərcləri üçün 1830,2 milyon manat vəsait ayrılmışdır. Təhsil xərclərinə ayrılan vəsaitin dövlət büdcəsi xərclərinin tərkibində xüsusi çəkisi 9,9 faiz təşkil edir ki, bu da əvvəlki illə müqayisədə 1,8 faiz-bənd çoxdur.

“Azərbaycan Respublikasının 2016-cı il dövlət büdcəsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa müvafiq olaraq təhsil bölməsi xərclərindən məktəbəqədər təhsilə 157,4 milyon manat, ümumi təhsilə 940,0 milyon manat, ilk-peşə ixtisas təhsilə 33,6 milyon manat, orta ixtisas təhsilə 43,4 milyon manat, ali təhsilə 37,2 milyon manat, əlavə təhsilə 3,6 milyon manat, təhsil sahəsində digər müəssisə və tədbirlərə 615,0 milyon manat vəsait yönəldiləcəkdir.

Dövlət büdcəsindən maliyyələşən təhsil müəssisələrində çalışanların aylıq vəzifə maaşlarının artırılması üçün dövlət büdcəsində müvafiq məbləğdə vəsait nəzərdə tutulmuşdur.

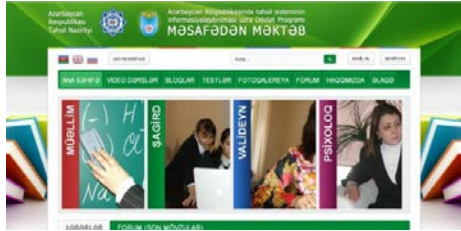
Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyasının həyata keçirilməsi ilə bağlı təsdiq edilmiş “Fəaliyyət Plan”da nəzərdə tutulmuş tədbirlərin maliyyə tələbatı üçün 2016-cı il dövlət büdcəsində müvafiq məbləğdə vəsait proqnozlaşdırılmışdır.

Ümumi təhsil müəssisələrində çalışan müəllimlərin maddi rifahını yaxşılaşdırmaq məqsədi ilə “Dövlət ümumi təhsil müəssisələrində çalışan bilik və bacarıqlarının diaqnostik qiymətləndirilməsi aparılan müəllimlərin dərslər yükünün və əməkhaqqının artırılması haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2015-ci il 16 yanvar tarixli 994 nömrəli Sərəncamına əsasən dövlət ümumi təhsil müəssisələrində çalışan bilik və bacarıqlarının diaqnostik qiymətləndirilməsi aparılan müəllimlərin həftəlik dərslər yükü norması 1,5 dəfə, aylıq vəzifə maaşları isə orta hesabla 2 dəfə artırılmışdır. Bu işin tətbiqinə Bakı şəhərində başlanılmış, növbəti ildə respublikanın daha 12 şəhər və

rayonun (Gəncə, Sumqayıt, Şirvan, Abşeron, Hacıqabul, İmişli, Masallı, Xaçmaz, Cəlilabad, Saatlı, Qubadlı, Sabirabad) dövlət ümumi təhsil müəssisələrində çalışan müəllimlərin bilik və bacarıqlarının diaqnostik qiymətləndirilməsinin həyata keçirilməsi nəzərdə tutulmuşdur. Həmin artımların maliyyə təminatı 2016-cı il dövlət büdcəsində öz əksini tapmışdır.

2016-cı ilin dövlət büdcəsində təhsil xərcləri üçün ayrılan vəsaitin 376,9 mln. manatı bir sıra dövlət proqramlarının və tədbirlərinin maliyyələşdirilməsinə yönəldilmişdir:

- dövlət ümumtəhsil məktəblərində oxuyan bütün şagirdlərin dövlət tərəfindən pulsuz dərsliklərlə təmin olunmasına;

təchizatına;

- xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqların qeydiyyatını apararaq təhsilə cəlb olunması işinin təkmilləşdirilməsinə;

- uşaq evləri və internat tipli dövlət uşaq müəssisələrinin sayının azaldılması, dövlət uşaq müəssisələrinin uşaqlar üçün ailə əsaslı sosial xidmət mərkəzlərinə çevrilməsi, uşaqların ailələrə verilməsi imkanlarının genişləndirilməsi və stimullaşdırılması mexanizmlərinin tətbiqinə;

- Ən yaxşı ümumtəhsil məktəbinin və ən yaxşı müəllimin hər birinə müvafiq olaraq 10,0 min manat və 5,0 min manat mükafatlar verilməsinə;

- Ümumtəhsil məktəblərinə tədris laboratoriya (fizika, kimya, biologiya) avadanlıqların alınmasına;

- Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2010-cu il 25 iyun tarixli 120 nömrəli "Ali təhsil müəssisələrində yeni maliyyələşmə mexanizminin tətbiq edilməsi haqqında" qərarına əsasən dövlət sifarişi ilə təhsil alan bakalavriat və magistratura pillələri üzrə düşən xərclərin maliyyələşdirilməsinə.

5.5.5. Səhiyyə xərcləri

2016-cı ilin dövlət büdcəsində səhiyyə xərcləri üçün 830,8 mln. manat və yaxud xərclərin 4,5 faizi həcmində vəsait ayrılmışdır ki, bu da 2015-ci illə müqayisədə 0,8 faiz-bənd çoxdur.

"Azərbaycan Respublikasının 2016-cı il dövlət büdcəsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununa müvafiq olaraq səhiyyə bölməsi xərclərindən poliklinikalar və ambulatoriyalara 108,1 milyon manat, xəstəxanalara 347,7 milyon manat, səhiyyə sahəsində digər xidmətlərə 6,4 milyon manat, səhiyyə sahəsində tətbiqi tədqiqatlara 4,9 milyon manat, səhiyyə sahəsinə aid edilən digər xidmətlərə 363,7 milyon manat vəsait nəzərdə tutulmuşdur.

Dövlət büdcəsindən maliyyələşən səhiyyə müəssisələrində çalışanların aylıq vəzifə maaşlarının artırılması üçün dövlət büdcəsində müvafiq məbləğdə vəsait nəzərdə tutulmuşdur.

2016-cı il dövlət büdcəsindən Səhiyyə sistemində ayrılacaq vəsait səhiyyənin maddi-texniki bazasının güclənməsinə, müasir tibbi avadanlıq və qurğularla təchizatının beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılmasına, yeni tibb mərkəzlərinin yaradılması istiqamətində genişmiqyaslı işlərin görülməsinə, bütövlükdə səhiyyə sistemində struktur islahatlarının həyata keçirilməsinə və tibbi xidmətin səviyyəsinin yaxşılaşmasına imkan verəcəkdir. Bu bölməyə əhalinin sağlamlığının qorunması sahəsində əhaliyə tibb xidməti göstərən poliklinikaların, ambulatoriyaların, xəstəxanaların, qanqöçürmə stansiyalarının və digər səhiyyə müəssisələrinin saxlanması ilə bağlı xərclər daxildir.

Eyni zamanda 2016-cı il dövlət büdcəsindən Səhiyyə bölməsi üzrə aşağıdakı proqram və tədbirlər maliyyələşdiriləcəkdir:

- Onkoloji xəstəliyə düçar olmuş şəxslərin həyat tərzinin yaxşılaşdırılması və ömürlərinin uzadılması, onların dərman preparatlarına olan tələbatının ödənilməsi, onkoloji xəstəlik nəticəsində əmələ gələn əlilliyin, sağlamlıq imkanları məhdudluğunun və ölüm hallarının azaldılması, Onkoloji xidmət göstərən tibb müəssisələrinin maddi-texniki bazasının gücləndirilməsi və müasir tibb avadanlığı ilə təchizatının yaxşılaşdırılması və bu kimi digər məqsədlər;

- Hemofiliya və talassemiya irsi qan xəstəliyinə düçar olmuş şəxslərə göstərilən tibbi yardımın təkmilləşdirilməsi, bu şəxslərin qan komponentləri, dərman preparatları və tibbi materiallar və digər ləvazimatlarla tam təmin edilməsi, hemofiliya və talassemiya xəstələrin ömürlərinin uzadılması, həyat keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması, bu xəstəlikdən əlillik və ölüm hallarının azaldılması, hemofiliya və talassemiyalı uşaqların doğulmasının qarşısının alınması, hemofiliyalı xəstələrdə qanaxmaların profilaktikası məqsədi ilə faktor preparatları ilə müalicənin təşkili və bu kimi işlərin həyata keçirilməsi;

- Şəkərli diabet xəstəliyinin yayılmasının qarşısının alınması, şəkərli diabet xəstələrinin dərman və özünə nəzarət vasitələri ilə təminatının yaxşılaşdırılması, əhəlinin şəkərli diabetə dair maarifləndirilməsi, şəkərli diabet xəstələrinin ömürlərinin uzadılması, həyat keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması və bu xəstəlikdən əlillik və ölüm hallarının azaldılması;

- Xəstələrin keyfiyyətli qan və qan komponentləri ilə tam təmin olunması və əhəliyə göstərilən transfuzioloji yardımın səviyyəsinin artırılması, tədarük edilən və istifadə olunan qan və onun komponentlərinin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi, qan xidməti müəssisələrinin maddi-texniki bazasının gücləndirilməsi, qan və qan komponentlərinin donorluğunun inkişaf etdirilməsi, donorluğun təbliği tədbirləri;

- xroniki böyrək çatışmazlığı ilə xəstə olan şəxslər üçün ixtisaslaşdırılmış nefroloji xidmətin təşkili, onların dərman preparatları ilə təmin olunması və bu xəstəliyin fəsadlarının profilaktikası;

- yoluxucu xəstəliklərin və infeksiyaların qarşısının alınması məqsədilə nəzarət sisteminin təkmilləşdirilməsi, əhəlinin xüsusi təbəqələrinin peyvənd almalarının planlaşdırılması, immunlaşdırmanın təhlükəsizliyinin yüksəldilməsi, vaksinlərin fasiləsiz alınması, daşınması, saxlanması və yerlərə çatdırılması, müvafiq laboratoriyaların fəaliyyətlərinin gücləndirilməsi işləri növbəti ildə də davam etdirilməsi;

- Ana və uşaqların sağlamlığının möhkəmləndirilməsinə, əhəlinin reproduktiv sağlamlığının qorunmasının təşkilinin və təhlükəsiz analığın təmin edilməsinə, sağlam və arzuolunan uşaqların doğulması üçün zəruri şəraitin yaradılmasına, ana və uşaqlar arasında xəstələnmə və ölüm hallarının azaldılmasına, doğuş yardım müəssisələrinin dərman preparatları ilə təminatının yaxşılaşdırılmasına, mama-ginekoloji və neonatoloji xidmət;

- dispanserdə qeydiyyatda götürülmüş vərəm xəstələrinin profilaktikası, xəstəliyin yayılmasının qarşısının alınması, diaqnostikası və müalicəsinin yaxşılaşdırılması, xəstələrin vərəm əleyhinə preparatlarla davamlı təminatı;

- Azərbaycan Respublikasında HİV/AİDS-in qarşısının alınması və onunla mübarizə;

- 2016-cı ilin dövlət büdcəsinin səhiyyə xərcləri bölməsində dağınıq skleroz xəstəliyinə tutulmuş insanların müalicə tədbirləri.

5.5.6. Sosial müdafiə və sosial təminat xərcləri

2016-cı ildə sosial müdafiə və sosial təminat xərcləri üçün 2698,8 milyon manat vəsait ayrılmışdır. Bu xərclərə ayrılan vəsaitin dövlət büdcəsi xərclərinin tərkibində xüsusi çəkisi 14,6 faiz olacaqdır ki, bu da 2015-ci illə müqayisədə 4,9 faiz-bənd çoxdur.

Bu bölmədən əmək münasibətləri, əməyin mühafizəsi, əmək ehtiyatlarından istifadə, əhalinin sosial müdafiəsi, əhalinin məşğulluğu, tibbi-sosial ekspertiza, əlillərin və sağlamlıq imkanları məhdud uşaqların reabilitasiyası sahəsində, əmək pensiyalarının, sosial müavinətlərin, ünvanlı dövlət sosial yardımının ödənişi, qaçqınların və məcburi köçkünlərin sosial müdafiəsi, əlillərin sanatoriya-kurort müalicəsinin təşkili, əlillərə eşitmə aparatlarının, protezləşdirmə məmulatlarının, əlil arabalarının və nəqliyyat vasitələrinin alınması xərcləri maliyyələşdirilir.

Sosial müdafiə və sosial təminat bölməsinin xərclərinin istiqamətləri haqqında məlumat "Azərbaycan Respublikasının 2016-cı il dövlət büdcəsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununda öz əksini tapmışdır.

"Aztəminatlı ailələrin sosial reabilitasiyası Proqramı" layihəsi çərçivəsində məşğulluq, peşə təlimi, sosial xidmət, tibbi-sosial reabilitasiya, layiqli əməyin təmin edilməsi, məktəbdən işə, ailə kəndli təsərrüfatlarına və kiçik biznesə dəstək, natural formada yardım və digər sahələri əhatə edən aktiv tədbirlər həyata keçiriləcəkdir.

2016-cı ilin dövlət büdcəsində Dövlət Sosial Müdafiə Fonduna 1246,0 milyon manat məbləğində dövlət büdcəsindən ayırmalar (transfert) nəzərdə tutulmuşdur.

Ünvanlı dövlət sosial yardımını mexanizminin tətbiqinə 2006-cı ilin iyul ayından başlanılmış, bu yardımın həyata keçirilməsi üçün müəyyənləşdirilmiş ehtiyac meyarı 30 manatdan 105 manata çatdırılmışdır.

Sosial cəhətdən xüsusilə həssas əhali qruplarından olan əlillərin və Azərbaycan Respublikası ərazisinin bütövlüyü uğrunda xidmət göstərərək şəhid olmuş şəxslərin ailələrinin sosial müdafiəsi istiqamətində Qarabağ şəhidlərinin ailələri və əlillərin mənzillə təmin olunması üzrə işlər davam etdirilməkdədir.

Ölkəmizdə sosial müavinətlər sistemi 2006-cı ildən etibarən "Sosial müavinətlər haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun qüvvəyə minməsi ilə fəaliyyət göstərməyə başlamışdır. Sosial müavinətlər əmək pensiyası almaq hüququ olmayan şəxslərə verilir və onların yaşayışını minimal səviyyədə təmin etmək məqsədi güdür.

Sosial müavinətlər aylıq və birdəfəlik müavinətlərə bölünürlər.

Uşağın anadan olmasına görə və dəfn üçün müavinətlər işləyənlərə və pensiyaçılara Dövlət Sosial Müdafiə Fondu tərəfindən məcburi dövlət sosial sığorta haqları hesabına, işləməyənlərə isə Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinin yerli orqanları tərəfindən dövlət büdcəsinin vəsaiti hesabına ödənilir.

Bildiyimiz kimi Ermənistan-Azərbaycan hərbi münaqişəsi nəticəsində Azərbaycan torpaqlarının 20 faizi işğal olunmuş, 1,0 milyondan çox qaçqın və məcburi köçkün öz doğma yerlərindən didərgin düşmüşlər.

Dövlət tərəfindən məcburi köçkünlərin əsas səhiyyə xidmətlərinə çıxış imkanlarının yaxşılaşdırılması istiqamətində bir sıra tədbirlər görülmüşdür, o cümlədən məcburi köçkünlərin dövlət tibb müəssisələri tərəfindən göstərilən bütün xidmətlərə görə ödənişdən azad edilməsi, məcburi köçkünlərin dövlət tibb müəssisələri tərəfindən müəyyən edilmiş bütün tibbi

məhsullara görə ödənişlərdən azad edilməsi (məsələn, pulsuz dərmanlar və s.), məcburi köçkün uşaqların tam peyvəndlənməsi.

Hazırda hökumət tərəfindən qaçqın və məcburi köçkün gənclərin ali təhsilə həvəsləndirilməsi və onların dəstəklənməsi məqsədilə bir sıra imtiyazlar (dövlət ali təhsil müəssisələrinin ödənişli fakültələrində ödənişdən azad olunma, təhsil müəssisələrinin yataqxanalarından pulsuz istifadə etmə və s.) müəyyənləşdirilmişdir.

Qaçqınların və məcburi köçkünlərin sosial müdafiəsinin daha da yaxşılaşdırılması, habelə onların istifadə etdikləri kommunal xidmət haqlarının dövlət büdcəsi hesabına ödənilməsi məqsədilə 2016-cı ilin büdcəsində 224,4 milyon manat vəsait proqnozlaşdırılmışdır.

Dövlət büdcəsindən maliyyələşən sosial müdafiə və sosial təminat sahələrində çalışanların aylıq vəzifə maaşlarının artırılması üçün dövlət büdcəsində müvafiq məbləğdə vəsait nəzərdə tutulmuşdur.

Bundan əlavə, qaçqınların və məcburi köçkünlərin sosial-məişət və məskunlaşma məsələləri ilə bağlı bəzi tədbirlərin maliyyələşdirilməsinə Azərbaycan Respublikasının Dövlət Neft Fondundan 150,0 milyon manat vəsaitin ayrılması nəzərdə tutulmuşdur.

5.5.7. Mədəniyyət, incəsənət, informasiya, bədən tərbiyəsi və digər kateqoriyalara aid edilməyən sahədə fəaliyyət

2016-cı il dövlət büdcəsində mədəniyyət, incəsənət, informasiya, bədən tərbiyəsi və digər kateqoriyalara aid edilməyən sahədə fəaliyyət xərcləri üçün 738,6 milyon manat, 2015-ci ilə müqayisədə 390,3 milyon manat və yaxud 2,1 dəfə çox vəsait ayrılmışdır. Həmin bölməyə ayrılan vəsaitin dövlət büdcəsi xərclərinin tərkibində xüsusi çəkisi 4,0 faiz təşkil edir ki, bu da 2015-ci ilə nisbətən 2,3 faiz-bənd çoxdur.

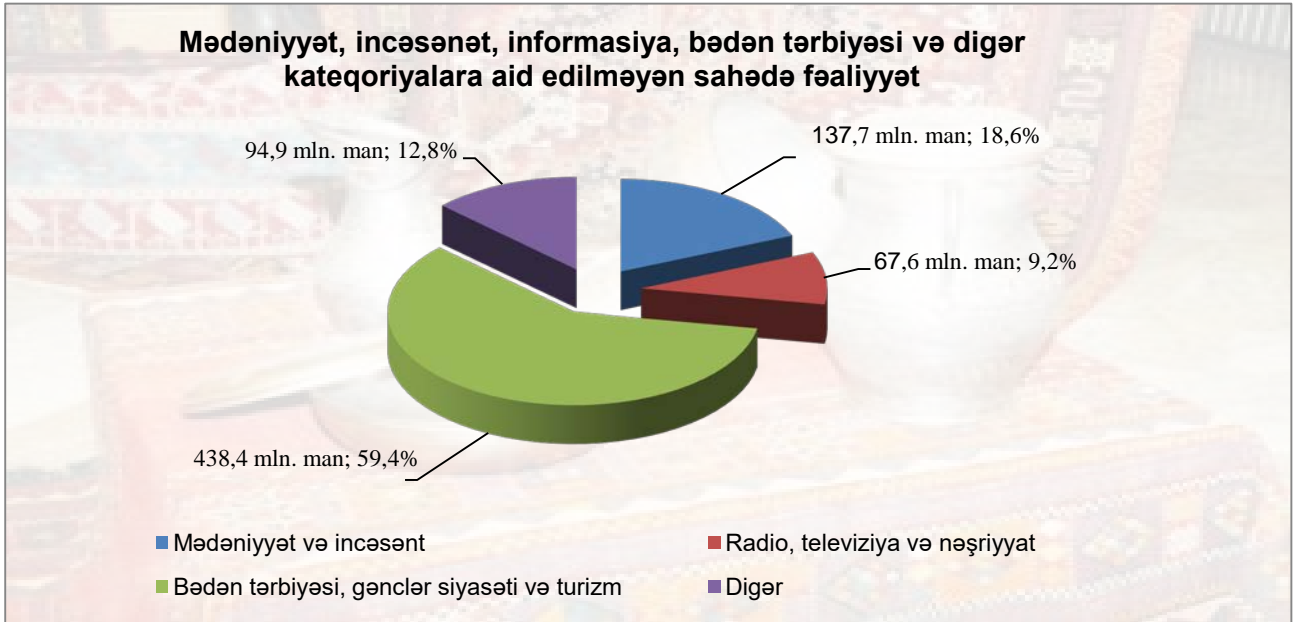
Nəzərdə tutulan artım əsasən bu sahə üzrə qəbul edilmiş dövlət proqramları və tədbirlərin maliyyə təminatına sərf ediləcəkdir (2017-ci ildə IV İslam Həmrəyliyi Oyunlarının Bakıda keçirilməsi ilə bağlı təşkilati işlər, 2016-cı ildə Rio de Janeyroda keçiriləcək XXXI Yay Olimpiya və XV Paralimpiya Oyunlarında idmançıların iştirakının təmin edilməsi, Ümumdünya Şahmat Olimpiadasının və Beynəlxalq Şahmat Federasiyası Konqresinin Bakı şəhərində keçirilməsi və digər idman tədbirləri).

Mədəniyyət, incəsənət, informasiya, bədən tərbiyəsi və digər kateqoriyalara aid edilməyən sahədə fəaliyyət bölməsinin xərclərinin istiqamətləri haqqında məlumat "Azərbaycan Respublikasının 2016-cı il dövlət büdcəsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununda öz əksini tapmışdır.

Bu bölmədən mədəniyyət və turizmə, gənclərlə iş və idmana qayğı, milli mədəniyyətin və turizmin potensialının dünya mədəniyyət və turizm məkanına inteqrasiya olunmasına, milli mədəni irsin, dəyər və sərvətlərin qorunub saxlanılmasına, gənc nəslin cəmiyyətin fəal və aparıcı qüvvəsinə çevrilməsinə, nəşriyyat və kinematografiyanın, peşəkar idmanın hərtərəfli inkişafına dövlət səviyyəsində həyata keçirilən fəaliyyətlər maliyyələşdirilir.

Bölmənin xərclərindən kitabxanaların, muzeylərin, saray və mədəniyyət evlərinin, teatr, filarmoniyaların və bu kimi obyektlərin saxlanması xərcləri daxil edilir.

Bölmə üzrə 2016-cı il dövlət büdcəsindən əsasən aşağıdakı proqram və tədbirlər maliyyələşdiriləcəkdir:

- milli mədəni sərvətə çevrilmiş Azərbaycan teatrının zəngin bədii irsinin və yaradıcılıq ənənələrinin qorunmasına, ümumbəşəri və milli dəyərlərin təbliğinə, dünya mədəniyyətinə inteqrasiyasına, informasiya və maliyyə resurslarından səmərəli istifadə edilməsinə və repertuarın günün tələblərinə uyğun formalaşması (“Azərbaycan teatri 2009-2019-cu illərdə Dövlət Proqramı”, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2009-cu il 18 may tarixli 277 nömrəli Sərəncamı);

- milli kino ənənələrinin bərpa edilməsi, ölkədə kino istehsalının dirçəldilməsi, onun rəqəmli çəkiliş, səsyazma və başqa müasir texnoloji avadanlıqlarla təmin edilməsi, dövlət sifarişi ilə bədii, sənədli və cizgi filmlərinin istehsalı, filmlərin müasir texnologiyalar əsasında qorunub saxlanılmasının təmin olunması, beynəlxalq mədəni əlaqələrin genişləndirilməsi, xarici ölkələrdə uzun illərdən bəri saxlanılan milli filmlərin nüsxələrinin Azərbaycan Respublikasına qaytarılması və sahə üzrə digər lazımi islahatların aparılmasına (“Azərbaycan kinosunun 2008-2018-ci illər üzrə inkişafına dair Dövlət Proqramı”, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2008-ci il 04 avqust tarixli 2961 nömrəli Sərəncamı);

- yaşlı və gənc nəsil yazıçıların, rəssam və bəstəkarların xüsusi təqaüd fonduna;
- Azərbaycan Respublikasının daxili və xarici siyasəti, mədəniyyəti, tarixi, sosial, iqtisadi inkişafı, elmi-texniki və turizm potensialı barədə təbliğat işini genişləndirmək məqsədi ilə xarici ölkələrdə mədəniyyət mərkəzlərinin saxlanılmasına;

2016-cı ilin dövlət büdcəsində turizmin inkişaf etdirilməsi, dövlət büdcəsindən regionlarda turizm fəaliyyətinin stimullaşdırılması, turizmdə informasiya-təbliğat işinin

gücləndirilməsi məqsədilə mövcud informasiya mərkəzlərinin işinin təkmilləşdirilməsi, habelə xarici populyar ("National Geographic Channel", "BBC", "CNBC", "Euronews", "Travel Channel" və "CNN") televiziya şirkətləri vasitəsilə respublikamızın turizm imkanlarının təbliğinə;

qeyri-hökumət təşkilatlarının dövlət və cəmiyyət üçün əhəmiyyət kəsb edən məsələlərin həllinə cəlb etməklə dövlət orqanları ilə Qeyri-Hökumət Təşkilatları arasında əməkdaşlığın təşviqinə, qeyri-hökumət təşkilatlarına dövlət yardımı proqramları və layihələrinin hazırlanmasına;

Azərbaycan Respublikasında fikir, söz və məlumat azadlığını inkişaf etdirmək, kütləvi informasiya vasitələrinin müstəqilliyini dəstəkləmək, informasiya sektorunda yeni informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının tətbiqini stimullaşdırmaq, cəmiyyət və kütləvi informasiya vasitələri arasında səmərəli əməkdaşlığı genişləndirmək, jurnalistlərin peşəkarlığı və məsuliyyətinin artmasına şərait yaratmaq, sosial müdafiəsini gücləndirmək, dövlət və cəmiyyət üçün əhəmiyyət kəsb edən, habelə kütləvi informasiya vasitələrinin fəaliyyətinin təkmilləşməsinə nəzərdə tutan və inkişafını dəstəkləyən proqramları, layihələri və digər tədbirləri maliyyələşdirilməsinə;

siyasi partiyaların fəaliyyətinə müvafiq məbləğdə vəsait nəzərdə tutulmuşdur.

Eyni zamanda yeniyetmə və gənclərin vətənpərvərlik ruhunun gücləndirilməsi, gənclərin zərərli vərdislərdən uzaqlaşdırılması, onların sağlamlığının qorunması, asudə vaxtlarının səmərəli təşkili və digər tədbirlərin həyata keçirilməsi üçün Azərbaycan Prezidenti yanında Gənclər Fonduna da vəsait nəzərdə tutulmuşdur.

Multikulturalizmin həyat tərzinə çevrildiyi Azərbaycan Respublikasının dünyaya tolerantlıq nümunəsi olaraq daha geniş tanıtılmasının vacibliyini, eləcə də ayrı-ayrı ölkələrdəki müxtəlif multikultural modellərə xas fəlsəfi, sosial, siyasi və digər aspektlərin Azərbaycan reallığında təhlili və təşviqinin əhəmiyyətini nəzərə alaraq, yaradılmış Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin saxlanması xərcləri üçün 2016-cı il dövlət büdcəsində vəsait nəzərdə tutulmuşdur.

Dövlət büdcəsindən maliyyələşən mədəniyyət, incəsənət, informasiya, bədən tərbiyəsi sahələrində çalışanların aylıq vəzifə maaşlarının artırılması üçün dövlət büdcəsində müvafiq məbləğdə vəsait nəzərdə tutulmuşdur.

5.5.8. Mənzil və kommunal təsərrüfatı

Mənzil və kommunal təsərrüfatı xərcləri üçün 2016-cı il dövlət büdcəsində 447,8 milyon manat vəsait ayrılmışdır. Bu xərclər üçün ayrılan vəsaitin dövlət büdcəsi xərclərinin tərkibində xüsusi çəkisi 2,4 faizə çatacaqdır ki, bu da 2015-ci ilə nisbətən 0,3 faiz-bənd çoxdur.

“Azərbaycan Respublikasının 2016-cı il dövlət büdcəsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa müvafiq olaraq mənzil və kommunal təsərrüfatı bölməsinin xərclərindən mənzil təsərrüfatı köməkçi bölməsi üzrə 90,7 milyon manat, kommunal təsərrüfatı köməkçi bölməsi üzrə 344,8 milyon manat, su təsərrüfatı köməkçi bölməsi üzrə 11,8 milyon manat, mənzil və kommunal təsərrüfatı ilə bağlı digər xərclər köməkçi bölməsi üzrə 0,5 milyon manat vəsait nəzərdə tutulmuşdur.

2016-cı il üçün nəzərdə tutulmuş vəsait hesabına mənzil fondunun əsaslı təmir olunması, küçə və keçidlərdə sanitariya təmizlik işlərinin aparılması, yaşıllıq, park və xiyabanlara qulluq göstərilməsi, şəhərlərdə və rayon mərkəzlərində yerləşən avtomobil yolları, prospektlər və küçələrin əsaslı təmir olunması, ərazilərin abadlaşdırılması, işıqlandırılması və yaşıllaşdırılması planlaşdırılır.

Bu bölmədə məcburi köçkünlər üçün salınmış qəsəbələrdə dövlət mənzil fondunun əsaslı təmirinə, həmin qəsəbələrdə abadlıq, yolların əsaslı təmirinə, "İçərişəhər" Dövlət Tarix-Memarlıq qoruğunda mənzil fondunun istismarı, saxlanması və əsaslı təmirinə, yaşıllıq, park və xiyabanlara qulluq göstərilməsinə, küçə və keçidlərdə sanitariya təmizlik işlərinin aparılmasına, yolların əsaslı təmiri və işıqlandırılmasına, magistral avtomobil yolları boyu

torpaq və qorunma (mühafizə) zolağından kənarında yaşıllıqların salınmasına, onlara xidmət və landşaft quruluşu işlərinin yerinə yetirilməsinə, su təsərrüfatı xərclərində çirkab sularının təmizləyici qurğularının istismarı və xidməti ilə bağlı xərclərin ödənilməsinə müvafiq məbləğdə vəsait nəzərdə tutulmuşdur.

Bu bölmədən Dənizkənarı Bulvar ərazisinin mühafizəsi, qorunması və bərpası, tarixi simasının saxlanması, ərazinin zəngin florasının bərpası və inkişaf etdirilməsi işlərinin, əhalinin səmərəli istirahətinin təşkili üçün kütləvi tədbirlərin həyata keçirilməsi, yaşıllıq sahələrinə qulluq edilməsi, ərazinin süpürülməsi, işıqlandırılması və sair işlərin həyata keçirilməsinə müvafiq məbləğdə vəsait sərf olunacaqdır.

2016-cı ilin dövlət büdcəsində ölkədə məişət tullantılarının yerləşdirilməsi, emalı, istifadəsi, utilizasiyası, zərərsizləşdirilməsi, basdırılması və bununla bağlı işlərin yerinə yetirilməsinə, istilik təsərrüfatının zərərinin ödənilməsinə, kənd əhalisinin içməli suya olan tələbatının təmin edilməsi və su və kanalizasiya xətlərinin saz vəziyyətdə saxlanması işlərinin maliyyələşdirilməsinə, dövlət əhəmiyyətli su anbarlarının etibarlı mühafizəsini təmin etmək, su anbarlarının texniki vəziyyətinə müntəzəm nəzarəti həyata keçirmək, yerüstü, yeraltı su ehtiyatlarının, su obyektlərinin, hidrotexniki qurğuların, su təchizatı sistemlərinin monitorinqlərini aparmaq və ölkə ərazisində su ehtiyatlarının idarə olunmasını təkmilləşdirməsinə vəsait nəzərdə tutulmuşdur.

Bundan başqa respublikanın bir sıra yaşayış məntəqələrində quraşdırılmış su təchizatı qurğularının (modul tipli) istismarı və xidməti üzrə müvafiq bələdiyyələrə maliyyə yardımı üçün vəsait ayrılmışdır.

2016-cı ilin dövlət büdcəsində Respublikanın 64 şəhər və rayon mərkəzində və qəsəbələrdə (Naxçıvan Muxtar Respublikası istina olmaqla) mənzil-kommunal xidmətlərinin göstərilməsi və digər abadlıq işlərinin yerinə yetirilməsi üçün 181,4 milyon manat məbləğində vəsait nəzərdə tutulmuşdur.

5.5.9. Yanacaq və enerji

2016-cı il dövlət büdcəsində Yanacaq və enerji xərcləri üçün 5,8 milyon manat vəsait ayrılmışdır.

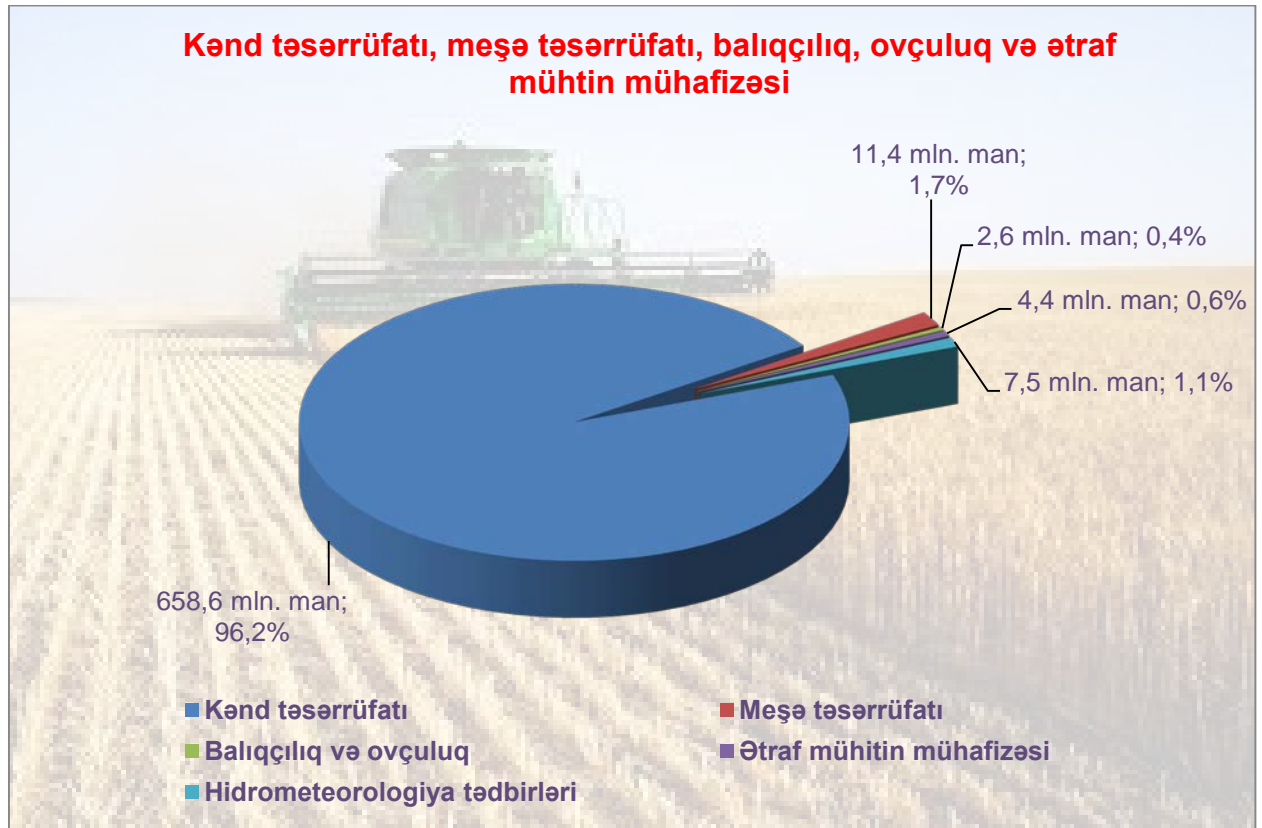
Azərbaycan Respublikasında alternativ və bərpa olunan enerji mənbələrinin müəyyən olunması, istismara cəlb etməklə ölkənin enerji resurslarından istifadənin səmərəliliyinin yüksəldilməsi, bərpa olunan enerji resurslarının mənbələrinin və bu sahənin inkişafı üçün Azərbaycan Respublikasının Alternativ və Bərpa Olunan Enerji Mənbələri üzrə Dövlət Agentliyinə müvafiq məbləğdə vəsait nəzərdə tutulmuşdur.

5.5.10. Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı, balıqçılıq, ovçuluq və ətraf mühitin mühafizəsi

Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı, balıqçılıq, ovçuluq və ətraf mühitin mühafizəsi xərclərinə 2016-cı il dövlət büdcəsində 684,5 milyon manat vəsait ayrılmışdır. Bu bölməyə ayrılan vəsaitin dövlət büdcəsi xərclərinin tərkibində xüsusi çəkisi 3,7 faiz təşkil edir ki, bu da 2015-ci ilə nisbətən 0,9 faiz-bənd çoxdur.

“Azərbaycan Respublikasının 2016-cı il dövlət büdcəsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa müvafiq olaraq kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı, balıqçılıq, ovçuluq və ətraf mühitin mühafizəsi bölməsinin xərclərindən kənd təsərrüfatı köməkçi bölməsi üzrə 658,6 milyon manat, meşə təsərrüfatı köməkçi bölməsi üzrə 11,4 milyon manat, balıqçılıq və ovçuluq köməkçi bölməsi üzrə 2,6 milyon manat, ətraf mühitin mühafizəsi köməkçi bölməsi üzrə 4,4 milyon manat, hidrometeorologiya tədbirləri köməkçi bölməsi üzrə 7,5 milyon manat vəsait nəzərdə tutulmuşdur.

Dövlət büdcəsindən maliyyələşən kənd təsərrüfatı, meliorasiya və su təsərrüfatı, ətraf mühitin mühafizəsi, hidrometeorologiya və balıqçılıq sahələrində çalışanların

aylıq vəzifə maaşlarının artırılması üçün dövlət büdcəsində müvafiq məbləğdə vəsait nəzərdə tutulmuşdur.

Bölmənin xərclərindən ərzaq təhlükəsizliyi, meliorasiya və irriqasiya sistemlərinin istismarı, meşələrin, qoruqların və milli parkların qorunması, respublikanın flora və faunasının qorunması və bu qəbildən olan digər tədbirlər maliyyələşdiriləcəkdir.

Dünya əhalisinin artımı, inkişaf etməkdə olan ölkələrdə zəif infrastruktur sistemi, investisiyaların məhdudluğu, iqlim dəyişiklikləri və digər amillər ərzaq təhlükəsizliyi məsələlərinin dünya üzrə qlobal məsələyə çevirmişdir.

Ərzaq təhlükəsizliyi və əhalinin keyfiyyətli qida məhsulları ilə təmin edilməsi aqrar sahədə davamlı istehsal prosesinin qurulması ilə kənd təsərrüfatı üzrə məhsuldarlığın artırılmasını tələb edir.

Bütün bu işlərin həyata keçirilməsi üçün fermer təsərrüfatlarına dövlət yardımı tələb olunur. Ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsi və əsas qida məhsulları ilə özünün tam təmin edilməsi üçün Azərbaycan dövləti tərəfindən məqsədyönlü tədbirlər həyata keçirilir. Bu məqsədə 2016-cı ilin dövlət büdcəsində 186,2 milyon manat proqnozlaşdırılmışdır.

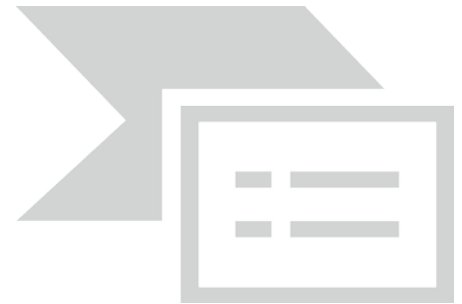

Bu bölmə üzrə respublikada kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı və emalı, istehsalçılara zəruri xidmətlərin göstərilməsi, aqrar bölmədə dövlət siyasətini həyata keçirmək məqsədilə Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinə, bitki mühafizəsi və karantini, pestisidlərin, bioloji preparatların və digər bitki mühafizə vasitələrinin istifadəsi sahəsində dövlət nəzarətini həyata keçirmək məqsədilə Dövlət Fitosanitar Nəzarəti Xidmətinə, ölkə ərazisində heyvanların müxtəlif xəstəliklərdən qorunmasını və onların müalicəsini, əhalinin insan və heyvanlar üçün ümumi olan xəstəliklərdən qorunmasını, xarici dövlətlərdən keçə biləcək yoluxucu xəstəliklərdən qorunmasını təmin etmək, heyvan mənşəli məhsulların və xammalın zəruri baytarlıq-sanitariya keyfiyyətinə nəzarəti həyata keçirmək üçün müvafiq məbləğdə vəsait nəzərdə tutulmuşdur.

Kənd təsərrüfatı əkin sahələrinin suvarma suyu ilə təmin etmək, meliorasiya və irriqasiya sistemlərinin istismarını təşkil etmək, meliorasiya olunmuş torpaqlardan şor suların kənarlaşdırmaq, sel və daşqın sularına qarşı mübarizə tədbirlərini və bu sahədə digər tədbirləri həyata keçirmək məqsədi ilə müvafiq miqdarda vəsait ayrılmışdır.

Respublikada mövcud olan meşələrin qorunub saxlanması və yeni meşə massivlərinin salınması, balıq növlərinin ehtiyatının bərpa edilməsi və artırılması, qorunub saxlanması, respublikanın flora və faunasının qorunması, milli parkların, dövlət təbiət qoruqlarının və dövlət təbiət yasaqlıqlarının saxlanması, hidrometeoroloji şərait və iqlim üzərində müşahidələr aparılması və onların təhlilinin həyata keçirilməsi, ümumiyyətlə atmosfer proseslərinin öyrənilməsi məqsədilə meşə təsərrüfatına, balıqçılıq və ovçuluğa, ətraf mühitinin mühafizəsinə, hidrometeorologiya tədbirlərinə vəsait nəzərdə tutulmuşdur.

Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı, balıqçılıq, ovçuluq və ətraf mühitin mühafizəsi sahəsi üzrə maddi-texniki təminatının möhkəmləndirilməsi üçün 2016-cı ilin dövlət büdcəsində 50,0 milyon manat vəsait nəzərdə tutulmuşdur.

5.5.11. Sənaye, tikinti və faydalı qazıntılar

Sənaye, tikinti və faydalı qazıntılar xərclərinə 2016-cı il dövlət büdcəsində 3024,6 milyon manat vəsait ayrılmışdır. Bu xərclər üçün ayrılan vəsaitin dövlət büdcəsi xərclərinin tərkibində xüsusi çəkisi 16,4 faiz təşkil edir.

Bu bölmədən dövlət şəhərsalma işlərinin norma və qaydaların tərtibi, rayon planlaşdırma sxemləri və layihələrin tərtibi, şəhər və digər yaşayış məntəqələrinin baş planlarının və müfəssəl planlaşdırma layihələrin tərtibi işləri yerinə yetirilməsinə, geoloji-kəşfiyyat işlərinin aparılmasına, işğaldan azad edilmiş, habelə əvvəllər hərbi poliqon kimi istifadə olunmuş ərazilərin partlamamış hərbi sursat və minalardan təmizlənməsi işlərinin yerinə yetirilməsinə müvafiq məbləğdə vəsait ayrılmışdır.

Bölmənin xərclərindən, həmçinin dövlət əsaslı vəsait qoyuluşu (investisiya) xərcləri də maliyyələşdirilir. 2016-cı ildə bu xərclər 3000,0 milyon manat olmaqla dövlət investisiya proqramında nəzərdə tutulan layihələrin və tədbirlərin maliyyə təminatına yönəldiləcəkdir.

İnfrastruktur iqtisadi artımın, davamlı inkişafın, yeni iş yerlərinin yaradılmasının və

yoxsulluğun azaldılmasının əsas hərəkətverici qüvvəsidir. Uyğun infrastrukturun olmaması ölkənin, istehsalın rəqabət qabiliyyətini aşağı salır, insan resurslarının inkişafına mənfi təsir edir, əsas sosial xidmətlərin göstərilməsində problemlər yaradır və beləliklə dünya iqtisadiyyatında iştirakına məhdudiyətlər törədir. Bütün bunlar isə iqtisadiyyatın uzunmüddətli perspektivdə davamlı artımına ciddi əngəllər törədə bilər. Güclü inkişaf etmiş infrastruktur şəbəkəsinə malik olmaq üçün isə

mövcud olan şəbəkələrin yenilənməli və yeni şəbəkələrin qurulmalıdır. Son illər dünya maliyyə bazarında baş vermiş maliyyə böhranı xarici kapitalların digər ölkələrə yatırılmasında problemlər yaratmışdır. Lakin yuxarıda qeyd olunan məsələlərin həlli üçün daxili resurslar səfərbər edilmiş və artıq ölkəmizdə bir çox sahələr üzrə müasir standartlara cavab verən infrastruktur şəbəkələri yaradılmışdır.

Dövlət büdcəsinin dövlət əsaslı vəsait qoyuluşu xərcləri də daxil olmaqla, Dövlət Investisiya Proqramının aşağıdakı istiqamətlər üzrə layihələrə yönəldilməsi nəzərdə tutulur.

2016-cı il üçün Dövlət Investisiya Proqramının əsas istiqamətləri (mln. manatla)		
İstiqamətlər		Məbləğ
1.	Cəmi	6021,3
1.1.	Dövlət büdcəsinin əsaslı vəsait qoyuluşu	3000,0
1.2.	Dövlət Neft Fondunun vəsaitləri	3021,3

Ölkənin sosial-iqtisadi inkişaf prioritetlərinə uyğun olaraq 2016-cı ildə də, dövlət əsaslı vəsait qoyuluşu xərcləri ilk növbədə tamamlanması nəzərdə tutulan sənaye, nəqliyyat, energetika, kənd təsərrüfatı və digər infrastrukturların, sosial-mədəni təyinatlı

müəssisələrin tikintisinə və yenidən qurulmasına, bərpasına, əsas vəsaitlərin alınmasına, ölkənin müdafiə, milli təhlükəsizlik, sərhəd və digər tədbirləri üzrə əsaslı işlərin görülməsinə, bir sıra proqramlar üzrə nəzərdə tutulmuş layihələrə, mövcud olanların yenidənqurulması və əsaslı təmirinə, zəruri avadanlıq və qurğuların alınmasına, təşkilatı məsələlərlə və digər zəruri hesab edilən dövlət əhəmiyyətli prioritet layihələrin və tədbirlərin maliyyələşdirilməsinə yönəldiləcəkdir.

2016-cı il dövlət büdcəsinin əsaslı xərclərinin 1614,3 mln. manatı dövlət büdcəsinin müvafiq xərc bölmələrində öz əksini tapmaqla, sosial-mədəni və məişət, inzibati, istehsalat təyinatlı layihələrin, bina və qurğuların, yolların yenidən qurulması və əsaslı təmirinə, qeyri-maliyyə aktivlərinin (əsas vəsaitlər, bina və tikililər, yaşayış və qeyri-yaşayış binaları) alınmasına yönəldiləcəkdir.

Növbəti ildə Dövlət Neft Fondunun vəsaitlərindən dövlət əhəmiyyətli investisiya layihələrin maliyyələşdirilməsi üçün 3021,3 mln. manat vəsait yönəldiləcəkdir (qaçqınların və məcburi köçkünlərin sosial-məişət və məskunlaşma məsələləri ilə bağlı bəzi tədbirlər, Samur Abşeron suvarma sisteminin yenidən qurulması, Bakı-Tbilisi-Qars yeni dəmir yolu, Türkiyə Respublikasında "Star" neft emalı kompleksinin tikintisi layihəsində Azərbaycan Respublikasının iştirak payı, Cənubi Qaz Dəhlizi layihələrində Azərbaycan Respublikasının iştirak payı).

5.5.12. Nəqliyyat və rabitə

Nəqliyyat və rabitə xərclərinə 2016-cı il dövlət büdcəsində 130,0 milyon manat ayrılmışdır. Bu xərclər üçün ayrılan vəsaitin dövlət büdcəsi xərclərinin tərkibində xüsusi çəkisi 0,7 faiz təşkil edəcəkdir.

"Azərbaycan Respublikasının 2016-cı il dövlət büdcəsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununa müvafiq olaraq Nəqliyyat və rabitə bölməsi üzrə nəqliyyata 86,5 milyon manat, rabitə xərclərinə isə 43,5 milyon manat vəsait yönəldiləcəkdir.

2016-cı ildə ölkə ərazisində avtomobil nəqliyyatı üzrə dövlət tənzimlənməsinin həyata keçirilməsi, Bakı şəhərində nəqliyyat əməliyyatlarının intellektual idarə edilməsi sisteminin yaradılması və sair bu kimi tədbirlərə, Bakı şəhərində yol ötürücüsü və körpülərin saxlanması, küçələrin və prospektlərin istismarına və təmirinə xərclənməsi nəzərdə tutulmuşdur.

Hal-hazırda bu gün Bakı Metropolitenində gediş haqqı 20 qəpikdir. Lakin real olaraq hər bir sənişinin daşınması nisbətən baha başa gəlir. Dövlət Bakı Metropolitenindən ən çox əhalinin aztəminatlı hissəsinin istifadə etdiyini nəzərə alaraq real gediş haqqı xərcinin qalan hissəsinin ödənilməsinə öz üzərinə götürmüşdür. Bu məqsədlə bu bölmədən Bakı Metropoliteninə onun fəaliyyətinin tənzimlənməsinə müvafiq vəsait nəzərdə tutulmuşdur.

"Azərbaycan Hava Yolları" Qapalı Səhmdar Cəmiyyətinin Naxçıvan Muxtar Respublikasına edilən aviareyslərə görə yaranmış zərərinin və Böyük Vətən müharibəsi əlillərinin və iştirakçıların, habelə onlara bərabər tutulan şəxslərin MDB dövlətlərinə nəqliyyatda gediş güzəştlərinin ödənilməsi məqsədi ilə 2016-

cı ilin dövlət büdcəsində Cəmiyyətə subsidiya nəzərdə tutulmuşdur.

Azərbaycan Respublikasının Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyinə 2016-cı ildə nəzərdə tutulmuş vəsait universal poçt rabitəsi xidmətinin göstərilməsi ilə bağlı milli poçt operatoruna dəyən zərərin kompensasiya edilməsi və informasiya ehtiyatları və fərdi məlumatların informasiya sistemlərinin dövlət reyestrinin aparılması məqsədi ilə istifadə olunacaqdır.

2016-cı ili dövlət büdcəsindən Azərbaycan Respublikasında dövlət informasiya ehtiyatları reyestrinin formalaşdırılması, aparılması, istifadəsi və mühafizəsinin hüquqi və təşkilati tənzimlənməsi və ona nəzarətin həyata keçirilməsinə vəsait yönəldilmişdir.

5.5.13. İqtisadi fəaliyyət

İqtisadi fəaliyyət xərclərinə 2016-cı il dövlət büdcəsində 360,0 milyon manat vəsait ayrılmışdır. Bu xərclər üçün ayrılan vəsaitin dövlət büdcəsi xərclərinin tərkibində xüsusi çəkisi 1,9 faizə çatacaqdır.

“Azərbaycan Respublikasının 2016-cı il dövlət büdcəsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa müvafiq olaraq iqtisadi fəaliyyət bölməsi üzrə xərclərdən iqtisadi və kommərsiya fəaliyyətinə 186,0 milyon manat və iqtisadi fəaliyyətin digər sahələrinə 174,0 milyon manat vəsait yönəldiləcəkdir.

“Azərbaycan İpoteka Fondu” Açıq Səhmdar Cəmiyyətinə güzəştli ipoteka kreditlərinin verilməsi üçün 50,0 milyon manat vəsait nəzərdə tutulmuşdur.

2016-cı ilin dövlət büdcəsində “Aqrolizinq” Açıq Səhmdar Cəmiyyətinə də bu bölmədən 32,0 milyon manat vəsait nəzərdə tutulub ki, həmin vəsait hesabına kənd təsərrüfatı texnikasının, texnoloji avadanlıqların alınaraq hüquqi və fiziki şəxslərə lizinqə verilməsi və ya lizinq yolu ilə satılması, habelə həmin vəsait hesabına əsasən idxal olunan pestisidlərin, aqrokimyəvi maddələrin güzəştli satılması həyata keçiriləcəkdir.

Bundan başqa bu bölmədən Azərbaycan Respublikası Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi yanında Kənd Təsərrüfatı Kreditləri üzrə Dövlət Agentliyinə kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı ilə məşğul olan fermerlərə güzəştli şərtlərlə kreditlərin verilməsi üçün 5,0 milyon manat vəsait nəzərdə tutulub.

İnformasiya-kommunikasiya texnologiyaları sahəsində dövlət siyasətinin həyata keçirilməsinə yardım etmək, sahibkarlıq fəaliyyətini dəstəkləmək, innovasiya və elmi-tədqiqat layihələrini stimullaşdırmaq, müasir infrastrukturun inkişafına təkan vermək, kiçik və orta sahibkarlıq subyektlərinə maliyyə dəstəyi göstərmək, bu sahəyə yerli və xarici investisiyaları cəlb etmək məqsədi ilə Azərbaycan Respublikasının Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyinin tabeliyində İnformasiya Texnologiyalarının İnkişafı Fonduna dövlət büdcəsindən müvafiq məbləğdə vəsait nəzərdə tutulmuşdur.

5.5.14. Əsas bölmələrə aid edilməyən xidmətlər

Əsas bölmələrə aid edilməyən xidmətlərə 2016-cı il dövlət büdcəsində 1243,1 milyon manat vəsait ayrılmışdır.

	Məbləğ, milyon manat	Dövlət büdcəsində xüsusi çəkisi, faizlə
Əsas bölmələrə aid edilməyən xidmətlər	1243,1	6,7
o cümlədən:		
Məqsədli büdcə fondları	261,0	1,4
Ehtiyat fondları	413,0	2,2
ondan:		
- Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Ehtiyat Fondu	285,0	1,5
- Dövlət büdcəsinin Ehtiyat Fondu	128,0	0,7
Əsas bölmələrə aid edilməyən sair xərclər	569,1	3,1
ondan:		
- beynəlxalq və ölkə səviyyəli tədbirlərin həyata keçirilməsi ilə bağlı xərclər	26,0	0,1
- ölkədə baş vermiş fəvqəladə halların nəticələrinin aradan qaldırılması ilə bağlı xərclər	25,0	0,1
- valyuta məzənnəsinin tənzimlənməsi ilə bağlı xərclər	300,0	1,7
- digər xidmətlər üzrə xərclər	218,1	1,2

Dövlət büdcəsinin tərkib hissəsi olmaqla "Avtomobil Yolları" Məqsədli Büdcə Fonduna 2016-cı ildə 261,0 milyon manat vəsaitin xərclənməsi proqnozlaşdırılır.

"Avtomobil Yolları" Məqsədli Büdcə Fondunun vəsaiti əsasən ölkə ərazisində respublika və yerli əhəmiyyətli avtomobil yollarının və onlarla əlaqədar mühəndis qurğularının saxlanması və istismarı ilə bağlı xərclərin maliyyələşdirilməsinə yönəldiləcək.

Ehtiyat fondları dövlət büdcəsində nəzərdə tutulmayan xərclər, habelə dövlət və yerli əhəmiyyətli tədbirlərin həyata keçirilməsi üçün yaradılmış maliyyə mənbələridir. Ehtiyat fondlarının tərkibinə dövlət büdcəsinin Ehtiyat Fondu və Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Ehtiyat Fondları daxildir. Mövcud qanunvericiliyə görə dövlət büdcəsinin Ehtiyat Fondunun həcmi dövlət büdcəsi gəlirlərinin 5 faizindən, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Ehtiyat Fondunun həcmi isə dövlət büdcəsi gəlirlərinin 2 faizindən artıq olmamalıdır. 2016-cı il dövlət büdcəsində dövlət büdcəsinin Ehtiyat Fondu üzrə 128,0 milyon manat, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Ehtiyat Fondu üzrə isə 285,0 milyon manat vəsait nəzərdə tutulmuşdur.

Əsas bölmələrə aid edilməyən sair xərclərdə digər bölmələrdə öz əksini tapmamış xərclər daxildir. Bu tədbirlərin sırasına İnsan hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi qarşısında Azərbaycan Respublikasının maraqlarının müdafiəsi və həmin məhkəmənin qərarlarının icrası ilə bağlı xərclər, fəvqəladə halların nəticələrinin aradan qaldırılması ilə bağlı xərclər, beynəlxalq və respublika səviyyəli tədbirlərin keçirilməsi ilə bağlı xərclər, dövlət atributlarının hazırlanması və lisenziya blanklarının çap edilməsi ilə bağlı xərclər, dövlətdən sosial yardım alan aztəminatlı ailələrin əmlakının, dövlətə məxsus əmlakın və dövlət büdcəsindən maliyyələşən təşkilatlara məxsus nəqliyyat vasitələrinin icbari sığortası ilə bağlı xərclər, Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq kredit reytinginin müəyyən olunması və digər işlərin qiymətləndirilməsi üçün ekspertlərin cəlb edilməsi ilə

bağlı xərclər, dövlət maddi və material ehtiyatlarının yaradılması ilə bağlı xərclər və digər xərclər aiddir.

5.6. 2016-cı il dövlət büdcəsinin yerli gəlir və xərcləri

2016-cı il dövlət büdcəsi gəlirlərinin tərkib hissəsi olan yerli gəlirlər 766,3 milyon manat proqnozlaşdırılır.

2016-cı ildə rayon və şəhərlərin vergi potensialının artırılması, onların ərazilərində fəaliyyət göstərən və mərkəzləşdirilmiş qaydada vergi uçotunda olan vergi ödəyicilərinin dövlət büdcəsinin mərkəzləşdirilmiş gəlirlərinə ödəyəcəkləri vergi və digər ödənişlərin tam (mənfəət vergisi istisna olmaqla) məbləğdə rayon və şəhərlərin yerli gəlirlərinə daxil edilməsi nəzərdə tutulur.

2016-cı ildə dövlət büdcəsinin yerli xərcləri 1541,3 milyon manat məbləğində proqnozlaşdırılır.

Yerli xərclərin 936,8 milyon manatı və ya 60,8 faizi təhsil xərclərinə, 213,8 mln. manatı və ya 13,9 faizi səhiyyə xərclərinə, 181,4 mln. manatı və ya 11,8 faizi mənzil və kommunal təsərrüfatı xərclərinə, 116,7 mln. manatı və ya 7,6 faizi icra hakimiyyəti orqanlarının saxlanması xərclərinə, 74,4 mln. manatı və ya 4,8 faizi mədəniyyət, incəsənət, informasiya, bədən tərbiyəsi və digər kateqoriyalara aid edilməyən xərclərə, 18,2 mln. manatı və ya 1,1 faizi isə digər xərclərə yönəldiləcəkdir.

2016-cı il üçün rayon və şəhərlərin yerli gəlir və xərcləri və yerli gəlir və xərcləri tənzimləmək üçün mərkəzləşdirilmiş xərclərdən ayrılan vəsait

(min manatla)

	Adları	Gəlirlər	Xərclər	Yerli gəlir və xərcləri tənzimləmək üçün mərkəzləşdirilmiş xərclərdən ayrılan vəsait
	Şəhərlər:			
1	Bakı	210 395 543	210 395 543	
2	Gəncə	42 189 000	59 268 401	17 079 401
3	Sumqayıt	68 515 000	68 515 000	
4	Lənkəran	15 776 000	35 028 375	19 252 375
5	Şəki	18 362 000	36 867 254	18 505 254
6	Yevlax	13 932 000	23 304 309	9 372 309
7	Mingəçevir	29 094 000	29 094 000	
8	Şirvan	15 631 000	15 631 000	
9	Naftalan	3 750 000	3 750 000	
10	Xankəndi			
	Rayonlar:			
11	Abşeron	34 594 000	34 594 000	

(min manatla)

	Adları	Gəlirlər	Xərclər	Yerli gəlir və xərcləri tənzimləmək üçün mərkəzləşdirilmiş xərclərdən ayrılan vəsait
12	Ağcabədi	8 025 000	24 835 872	16 810 872
13	Ağdam	4 995 000	38 489 542	33 494 542
14	Ağdaş	5 013 000	19 832 464	14 819 464
15	Ağstafa	4 088 000	16 743 545	12 655 545
16	Ağsu	3 330 000	14 606 050	11 276 050
17	Astara	5 206 000	18 709 157	13 503 157
18	Balakən	3 262 000	16 470 032	13 208 032
19	Beyləqan	8 206 000	16 171 117	7 965 117
20	Bərdə	10 475 000	29 178 132	18 703 132
21	Biləsuvar	4 402 000	15 080 851	10 678 851
22	Cəbrayıl	1 352 000	12 999 701	11 647 701
23	Cəlilabad	6 755 000	31 505 957	24 750 957
24	Daşkəsən	2 890 000	11 605 645	8 715 645
25	Füzuli	6 399 000	29 091 703	22 692 703
26	Gədəbəy	4 514 000	24 814 943	20 300 943
27	Goranboy	4 590 000	23 568 763	18 978 763
28	Göyçay	8 495 000	20 560 171	12 065 171
29	Göygöl	4 359 000	14 895 905	10 536 905
30	Hacıqabul	5 022 000	10 775 929	5 753 929
31	Xaçmaz	18 521 000	30 692 438	12 171 438
32	Xızı	1 852 000	5 629 746	3 777 746
33	Xocalı	402 000	3 935 870	3 533 870
34	Xocavənd	716 000	5 074 908	4 358 908
35	İmişli	20 050 000	20 050 000	
36	İsmayıllı	5 640 000	19 856 463	14 216 463
37	Kəlbəcər	1 374 000	21 615 151	20 241 151
38	Kürdəmir	6 922 000	18 202 070	11 280 070
39	Qax	3 446 000	16 454 555	13 008 555
40	Qazax	6 614 000	19 670 799	13 056 799
41	Qəbələ	12 941 000	19 679 976	6 738 976
42	Qobustan	2 842 000	8 689 985	5 847 985

(min manatla)

	Adları	Gəlirlər	Xərclər	Yerli gəlir və xərcləri tənzimləmək üçün mərkəzləşdirilmiş xərclərdən ayrılan vəsait
43	Quba	12 737 000	28 820 951	16 083 951
44	Qubadlı	2 262 000	10 922 072	8 660 072
45	Qusar	5 103 000	19 176 194	14 073 194
46	Laçın	2 110 000	22 452 932	20 342 932
47	Lerik	2 168 000	16 783 468	14 615 468
48	Masallı	8 238 000	27 137 969	18 899 969
49	Neftçala	5 244 000	15 106 649	9 862 649
50	Oğuz	2 852 000	11 271 684	8 419 684
51	Saatlı	7 933 000	18 791 762	10 858 762
52	Sabirabad	10 318 000	25 808 719	15 490 719
53	Salyan	7 710 000	22 677 232	14 967 232
54	Samux	2 738 000	12 960 087	10 222 087
55	Siyəzən	3 970 000	8 051 748	4 081 748
56	Şabran	4 332 000	11 226 482	6 894 482
57	Şamaxı	6 614 000	19 446 147	12 832 147
58	Şəmkir	10 754 000	39 066 037	28 312 037
59	Şuşa	1 266 000	7 226 837	5 960 837
60	Tərtər	4 548 000	15 755 791	11 207 791
61	Tovuz	9 068 000	32 931 334	23 863 334
62	Ucar	4 128 000	15 612 752	11 484 752
63	Yardımlı	1 981 000	14 009 275	12 088 275
64	Zaqatala	7 118 000	23 754 468	16 636 468
65	Zəngilan	2 160 000	9 446 025	7 286 025
66	Zərdab	3 087 000	13 849 063	10 762 063

5.7. Dövlət büdcəsinin kəsiri

2016-cı il dövlət büdcəsinin kəsirinin maliyyələşdirilməsi üçün 1673,0 milyon manat vəsait nəzərdə tutulmuşdur.

Dövlət büdcəsi kəsirinin maliyyələşdirilməsi dövlət əmlakının özəlləşdirilməsindən, daxili və xarici borclanmadan daxilolmalar, xarici qrantlar və 2016-cı il 1 yanvar tarixinə dövlət büdcəsinin vahid xəzinə hesabının qalığı hesabına həyata keçiriləcəkdir.

6. 2016-cı il üçün icmal büdcəsi haqqında icmal məlumat

Azərbaycan Respublikasının 2016-cı il icmal büdcəsinin gəlirləri 15738,6 milyon manat, xərcləri 24566,6 milyon manat nəzərdə tutulmuşdur.

İcmal büdcənin tərkib hissəsi olan məcburi dövlət sosial sığortası, əmək pensiyaları sahəsində idarəetməni həyata keçirən Azərbaycan Respublikası Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun büdcəsinin xərcləri 3307,4 milyon manat proqnozlaşdırılır.

Fondun xərclərinin 37,7 faizi və yaxud 1246,0 mln. manatı dövlət büdcəsindən birbaşa transfert, 2061,4 mln. manatı və yaxud 62,3 faizi məcburi dövlət sosial sığorta haqları və sair daxilolmalar hesabına örtüləcəkdir.

Xərclərin 97,9 faizi və yaxud 3239,0 mln. manatı əmək pensiyalarının ödənilməsinə, qalan 68,4 mln. manatı və yaxud 2,1 faizi məcburi dövlət sığorta haqları hesabına müavinətlərə, sığortaolunanların sanatoriya-kurort müalicəsinə və sağlamlaşdırma tədbirlərinin həyata keçirilməsinə, Fondun mərkəzi aparatının və onun yerli orqanlarının saxlanması və digər xərclərə yönəldiləcəkdir.

Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Fondunun 2016-cı il üçün büdcəsinin xərcləri 10636,3 mln. manat təşkil edəcəkdir ki, bu da 2015-ci ilə müqayisədə 1668,5 mln. manat və yaxud 13,6 faiz azdır.

Fondun xərclərinin 7615,0 mln. manatı və yaxud 71,6 faizi dövlət büdcəsinə nəzərdə tutulan transfertə, 2984,7 mln. manatı və yaxud 28,1 faizi bir sıra infrastruktur layihələrinin maliyyələşdirilməsinə (qaçqınların və məcburi köçkünlərin sosial-məişət və məskunlaşma məsələləri ilə bağlı bəzi tədbirlər, Samur Abşeron suvarma sisteminin yenidən qurulması, Türkiyə Respublikasında "Star" neft emalı kompleksinin tikinti layihəsində Azərbaycan Respublikasının iştirak payı, Bakı-Tbilisi-Qars yeni dəmir yolu, Cənubi Qaz Dəhlizi layihələrində Azərbaycan Respublikasının iştirak payı), 36,6 mln. manatı və yaxud 0,3 faizi 2007-2015-ci illərdə Azərbaycan gənclərinin xarici ölkələrdə təhsili üzrə və 2016-2020-ci illərdə gənc mütəxəssislərin xaricdə təhsili, ali təhsil müəssisələrində təhsil vermə bacarıqlarının təkmilləşdirilməsi və elmi tədqiqatların təşviqi üzrə Dövlət Proqramları'nın maliyyələşdirilməsinə yönəldiləcəkdir.

İcmal büdcənin tərkib hissəsi olan Naxçıvan Muxtar Respublikasının büdcəsinin gəlir və xərcləri bərabər olaraq 351,4 mln. manat proqnozlaşdırılır.

Xərclərin 19,6 faizi və ya 69,0 mln. manatı Naxçıvan Muxtar Respublikasının öz gəlirləri, 80,4 faizi və ya 282,4 mln. manatı dövlət büdcəsindən ayrılan dotasiya hesabına formalaşdırılmışdır.

2016-cı ilin icmal büdcəsinin kəsiri 8828,0 mln. manat, Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Fondunun gəlirləri nəzərə alınmadan icmal büdcənin kəsiri 12309,3 mln. manat olacaqdır.

7. Nəticə

Əvvəlki illərin büdcəsindən öz yığcamlığı, prioritetliyi və ünvanlılığı ilə fərqlənən 2016-cı il dövlət büdcəsi mövcud iqtisadi reallıqlara söykənməklə, ölkəmizin hərtərəfli dayanıqlı inkişafına və Azərbaycan xalqının rifahının yaxşılaşdırılmasına yönəlmiş Azərbaycan Respublikasının Prezidenti möhtərəm cənab İlham Əliyevin sosial-iqtisadi kursunun ardıcıl surətdə davam etdirilməsinə, qarşıda duran bütün sosial proqramların və dövlət vəzifələrinin yerinə yetirilməsinə maliyyə təminatı yaradacaqdır.

Eyni zamanda büdcə prosesini tənzimləyən qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi, onun şəffaflığının artırılması ölkə vətəndaşları, Milli Məclisin deputatları ilə yanaşı beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən də müsbət qiymətləndirilir.

Büdcə prosesinin beynəlxalq standartlara uyğun olaraq daha da təkmilləşdirilməsi, onun ünvanlılığının və ictimaiyyətə açıqlığının təmin edilməsi istiqamətində aparılmış davamlı və məqsədyönlü işlərin nəticəsi olaraq Beynəlxalq Büdcə Əməkdaşlığının "Açıq Büdcə İndeksi – 2015" hesabatında Azərbaycan üzrə Açıq Büdcə İndeksi 9 bal artırılaraq 51 balə çatdırılmışdır ki, bu da dünya üzrə orta göstəricidən (45 bal) 6 bal yüksəkdir.

8. Anlayışlar və terminlər

Ümumi daxili məhsul — bir il ərzində iqtisadiyyatda (ölkə daxilində) istehsal olunan bütün mal və xidmətlərin məcmu bazar qiymətidir.

büdcə—Azərbaycan Respublikasının müvafiq dövlət hakimiyyəti və özünüidarəetmə orqanları vasitəsilə dövlətə və bələdiyyələrə məxsus vəzifə və funksiyaları yerinə yetirmək üçün lazım olan pul vəsaitinin yığılması və istifadə olunması üçün əsas maliyyə sənədi;

büdcə təsnifatı—dövlət büdcəsinin, Naxçıvan Muxtar Respublikasının büdcəsinin, yerli büdcələrin və büdcədən kənar dövlət fondlarının gəlirlərinin, xərclərinin və maliyyələşmə mənbələrinin funksional, iqtisadi, inzibati və digər prinsiplər əsasında qruplaşdırılması;

büdcə ili—yanvar ayının 1-dən dekabr ayının 31-dək olan bir illik dövr;

təsdiq olunan büdcə ayırmaları—qanunvericiliklə təsdiq olunan və dövlət büdcəsində, Naxçıvan Muxtar Respublikasının büdcəsində və yerli büdcələrdə maddələr üzrə xərclənə biləcək vəsaitin yuxarı həddi;

büdcədən kənar dövlət fondları — qanunvericiliyə uyğun olaraq dövlət tərəfindən hüquqi şəxs qismində təsis edilmiş və dövlət büdcəsindən kənar müstəqil büdcəyə malik olan məqsədli dövlət maliyyə fondları.

dövlət büdcəsindən və Naxçıvan Muxtar Respublikasının büdcəsindən kənar əməliyyatlar—müvafiq icra hakimiyyəti orqanlarının və büdcə təşkilatlarının qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada büdcədən kənar əldə etdikləri gəlirləri və həyata keçirdikləri xərcləri üzrə maliyyə əməliyyatları;

icmal büdcə—dövlət büdcəsinin, Naxçıvan Muxtar Respublikasının büdcəsinin (büdcədən kənar əməliyyatlar da daxil olmaqla) və büdcədən kənar dövlət fondlarının gəlir və xərclərini funksional və iqtisadi təsnifata uyğun paraqraflar səviyyəsində əks etdirən maliyyə sənədi;

büdcə kəsiri (defisit)—büdcə xərclərinin gəlirlərlə təmin olunmayan məbləği;

büdcə artıqlığı (profisit)—büdcə gəlirlərinin büdcə xərclərindən artıq olan məbləği;

dövlət büdcəsinin kassa icrası—büdcə gəlirlərinin büdcəyə daxil olmasını və xərclərinin büdcə təsnifatına uyğun olaraq xəzinədarlıq vasitəsilə ünvanlı istifadəsini təmin edən icra mexanizmi;

büdcə gəlirləri—Azərbaycan Respublikasının, Naxçıvan Muxtar Respublikasının və yerli özünüidarəetmə orqanlarının müvafiq qanunvericilik aktları ilə müəyyən olunmuş qaydada dövlət büdcəsinə, Naxçıvan Muxtar Respublikasının büdcəsinə və yerli büdcələrə daxil olan vergilər, rüsumlar, digər ödənişlər və daxilolmalar;

büdcə xərcləri—büdcə təsnifatına uyğun olaraq dövlət büdcəsindən, Naxçıvan Muxtar Respublikasının büdcəsindən və yerli büdcələrdən qanunvericiliklə nəzərdə tutulan tələbatı ödəmək üçün ayrılan vəsait;

mərkəzləşdirilmiş gəlir—dövlət büdcəsində müəyyən edilən normativlərə uyğun olaraq dövlət büdcəsi gəlirlərindən yerli gəlirlər çıxıldıqdan sonra formalaşan gəlir;

mərkəzləşdirilmiş xərc—büdcə təsnifatına uyğun olaraq, dövlət büdcəsində nəzərdə tutulan müvafiq orqanların fəaliyyətinin və tədbirlərin maliyyələşdirilməsi ilə bağlı xərclər;

yerli gəlir—dövlət büdcəsində müəyyən edilən normativlər əsasında formalaşan ayrı-ayrı şəhər və rayonlar üzrə gəlir;

yerli xərc—büdcə təsnifatına uyğun olaraq, maliyyələşdirilməsi yerli gəlirlər və mərkəzləşdirilmiş gəlirlərdən ayrılan vəsait hesabına həyata keçirilən xərclər;

büdcə ssudaları—dövlət büdcəsinin mərkəzləşdirilmiş xərclərindən Naxçıvan Muxtar Respublikasının büdcəsinə, yerli büdcələrə və hüquqi şəxslərə, yerli büdcələrdən bələdiyyə təşkilatlarına qaytarılmaq şərti ilə il ərzində müəyyən müddətə verilən maliyyə vəsaiti;

dotasiya—dövlət büdcəsindən Naxçıvan Muxtar Respublikasının büdcəsinə və yerli büdcələrə onların gəlir və xərclərini tənzimləmək məqsədilə əvəzsiz verilən maliyyə vəsaiti;

grant—daxili və xarici mənbələr hesabına əvəzsiz verilən məqsədli maliyyə yardımı;

subvensiya—məqsədli maliyyələşdirmənin həyata keçirilməsi üçün dövlət büdcəsindən Naxçıvan Muxtar Respublikasının büdcəsinə və yerli büdcələrə verilən, lakin həmin məqsəd üçün və ya müəyyən edilmiş müddətdə istifadə edilmədikdə geri qaytarılan maliyyə vəsaiti;

subsidiya—dövlət büdcəsindən Naxçıvan Muxtar Respublikasının büdcəsinə, yerli büdcələrə və hüquqi şəxslərə əvəzsiz verilən maliyyə vəsaiti;

məqsədli büdcə fondları—dövlət büdcəsi, Naxçıvan Muxtar Respublikasının büdcəsi və yerli büdcələrin tərkibində konkret tədbirlərin həyata keçirilməsi üçün formalaşan və istifadə edilən pul vəsaiti;

sekvestr—dövlət büdcəsi, Naxçıvan Muxtar Respublikasının büdcəsi və yerli büdcələrin gəlirləri, həmçinin dövlət büdcəsinin kəsirinin (defisitinin) maliyyələşmə mənbələri üzrə daxilolmalar yerinə yetirilmədikdə, müdafiə olunmuş xərc maddələri istisna olmaqla, büdcə ilinin qalan ayları üzrə xərclərin müəyyən olunmuş qaydada ixtisarı;

müdafiə olunan xərc maddələri—büdcə ili ərzində maliyyələşdirilməsinə sekvestr tətbiq olunmayan, qanunvericiliklə müəyyən edilmiş büdcə xərcləri;

dövlət borcu - Azərbaycan Respublikasının adından bağlanmış müqavilələrin öhdəlikləri üzrə ödənilməli olan borc;

toplu maliyyə balansı—konkret dövr üçün ölkədə maliyyə vəsaitlərinin yaranma mənbələri və istifadə istiqamətləri barədə məlumatları özündə əks etdirən maliyyə sənədi.

büdcə təşkilatı—maliyyələşdirilməsi bilavasitə Azərbaycan Respublikasının dövlət büdcəsi və Naxçıvan Muxtar Respublikasının büdcəsi hesabına həyata keçirilən idarə və təşkilatlar;

büdcənin tərtibi prosesində iştirak edən təşkilatlar—mərkəzi və yerli icra hakimiyyəti orqanları və onların struktur bölmələri, büdcə gəlirlərinin icrasını təmin edən orqanlar, dövlət büdcəsindən maliyyələşən və (və ya) maliyyə yardımı alan təşkilatlar, büdcədən kənar dövlət fondları və vergi ödəyiciləri, zərurət yarandıqda, bələdiyyələr.

9. Ədəbiyyat

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası
2. “Büdcə sistemi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu
3. “Azərbaycan Respublikasının 2016-cı il dövlət büdcəsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu
3. “Azərbaycan Respublikasının 2016-cı il dövlət büdcəsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun tətbiqi barədə” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı

10. Əks əlaqə

Hörmətli oxucular!

Size təqdim olunmuş "Azərbaycan Respublikasının 2016-cı il dövlət və icmal büdcələri üzrə Vətəndaşın büdcə bələdçisi" ilə bağlı rəylərinizi, təkliflərinizi aşağıdakı ünvana göndərə bilərsiniz.

Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyi,
Bakı şəhəri, S.Vurğun küç, 135, AZ-1022

shukur.adigozelov@maliyye.gov.az